

יד
מהר"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק

וירא

מרחשון ה'תשפ"ב ב'של"ג
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

הערה על דברי התוס' במסכת סוכה דף ט"ל ע"א, הכותבים שאין מספר לדינים ולאיסורים שישנם בפירות שביעית, וכי אכן 'אין להם מספר'? ביאור הפסוק 'ויצבור יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד כי חדל לספר כי אין מספר', והאם לכוכבים יש מספר.

בעניין שמיטת קרקעות בזמן הזה מדרבנן, מה הם גבולות ארץ ישראל לגבי מצוות התלויות בארץ, כגון ירקות מדרום הערבה לעניין שמיטה, כיצד יש לנהוג להלכה ולמעשה, והתייחסות למ"ש הרה"ג עזרא מחפוד שליט"א בספרו המיוחד לגבולות הארץ.

אין לסמוך על היתר מכירה כלל, אפילו לא בשעת הדוחק.

אין ספק כי שנת השמיטה היא בשנתנו זו התשפ"ב, ולא בשנה הבאה התשפ"ג.

המשך בעניין תיבת 'מאה' מלעיל – בפסוק 'הלבן מאה שנה יולד וגו', תשובות לשאלות ידידנו הרב אוהד נהרי הי"ו, כיצד אפשר לשנות את המנהג בקריאה בגלל עדות של זקנים, והלא אין דרכנו כמו האחרים שעושים כך, התייחסות ל"רוב תיגאן" מול "מעטים", הבהרת מרן שליט"א כי אין כוונתו שיקראו כמותו אלא להסביר את קריאתו בלבד, ודוגמאות לכך מעליית שביעי בשב"ק זו (וירא) בקריאת פרשת עקידת יצחק.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 616

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

נא לתאם זאת לפני השיעור.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכי"ר. לרפואה שלימה במהרה, ויחזקם ויאמצם בקו הבריאות, וימלא כל משאלות ליבם וליבנו וליבכם לטובה ולברכה, אכי"ר.

ע"י ידידנו הרב נחמן ב"ר אהרן קהלני שליט"א,
לעילוי נשמת כמה"ר יחיא ב"ר נתנאל אלשיך זצ"ל,
שהשבוע ביום רביעי יחול יום היארצייט שלו,
תנצב"ה.

הפעם זהו דבר מיוחד. הגאון הצדיק מארי יחיא
אלשיך, אשריו ואשרי חלקו, כמה נהנינו ממנו עצה
ותושיה, אני מדבר על עצמי באופן פרטי, ק"ו מי
שהכיר אותו עוד משנים עברו. אפילו בסוף ימיו,
למרות חולשתו, הוא היה משתתף אתנו בכנסים של
הילולת מהרי"ץ זיע"א. חבל על דאבדין ולא
משתכחין. אבל בעז"ה, אני מקוה שממשיכים את
הדרך.

ולהצלחת כל בני משפחתו ברוחניות ובגשמיות.
בעבור שהתנדב ביד רחבה ובנפש חפיעה למוסדות יד
מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיהם,
ומכל צרה ונזק יצילם, וימלא כל משאלות ליבו וליבם
לטובה ולברכה, אכ"ר.

כמו כן השיעור מוקדש

לרפואת ר' רחמים בן חביב שיחי' למשפחת תמר,
אשר חלה במחלה הנוראה ל"א, וזקוק לרפואה
שלימה במהרה.

בעבור שהתנדבו בעבורו לרפואתו למוסדות
יד מהרי"ץ.

תשתדלו לענות אמן בכוונה, ישועת י"י כהרף עין.
המקום ברוך הוא יברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק
יצילהו, וישלח לו רפו"ש בקרוב, ויחזקהו ויאמצהו בקו
הבריאות, וימלא כל משאלות ליבו וליבנו וליבכם
לטובה ולברכה, אכ"ר.

כעת השלישי, אחרון אחרון חביב.

כמו כן השיעור מוקדש

לרפואת היולדת אשרת בת ר' בנימין אברהם יצחק
שתחי', אשת ידידנו הרב פרי יעקב לוי הי"ו מירושלם
עיקו"ת, ולהצלחת ולרפואת התינוקת תהילה שתחי'.
בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם,
ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח רפואה שלימה ובריאות
איתנה ליולדת ולתינוקת שיחיו, ויחזקם ויאמצם בקו
הבריאות, וימלא כל משאלות ליבם וליבנו וליבכם
לטובה ולברכה, אכ"ר.

הערה על דברי התוס' במסכת סוכה דף ט"ל ע"א,
הכותבים שאין מספר לדינים ולאיסורים שישנם
בפירות שביעית, וכי אכן אין להם מספר? ביאור
הפסוק זיצבור יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד כי
חדל לספר כי אין מספר, והאם לכוכבים יש מספר.

ידוע הדבר ומפורסם העניין, שאין מספר לדינים
ולאיסורים שיש בפירות שביעית. זאת לשון
מיוחדת שכתבו בעלי התוספות במסכת סוכה
[דף ט"ל שלהי עמוד ראשון], מקום יחיד ואין שני,
לא זכור לי בשום מקום שכתבו סגנון כזה. לא
הם, ולא שאר המפרשים, ולא בשאר עניינים
דומים.

המדובר שם בסוגיא, לגבי קניית אתרוג שיש בו
קדושת שביעית. הרי אסור לעשות סחורה
בפירות שביעית, ואם אדם רוצה לקנות אתרוג
לצורך המצוה, אסור לו לתת לעם הארץ את
הכסף, כי הוא עלול להשתמש בו לא כראוי,
כפי שנראה עוד מעט בעז"ה.

במשנה שם כתוב כך, הלוקח לולב מחבירו –
הכוונה חבירו שהוא עם הארץ – בשביעית, נותן
לו אתרוג במתנה, לפי שאין רשאי ללקחו
בשביעית. דהיינו, אשלים לך על הלולב, ואת
האתרוג תתן לי במתנה.

שואלת הגמרא, לא רצה ליתן לו במתנה, מה?
מה יהיה אם הוא לא רוצה לתת לו במתנה?
אומרת הגמרא, אמר רב הונא, מבליע ליה דמי
אתרוג בלולב. דהיינו, על הלולב תקח מחיר
יותר גבוה, ואת האתרוג תתן לי ללא תשלום.
שואלת הגמרא, וליתיב ליה בהדיא? מה
הבעיא? למה לא לתת לו באופן מיוחד? עונה
הגמ', לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית
לעם הארץ. כיון שהמוכר הוא עם הארץ, והכסף
של שביעית ג"כ נתפס בקדושת שביעית, אסור
להשתמש בו לדברים אחרים.

ממשיכה הגמרא ואומרת, דתניא, אין מוסרין
דמי פירות שביעית לעם הארץ יותר ממזון
שלש סעודות וכו'.

רש"י שם [ד"ה אין מוסרין דמי פירות] מפרש כך, דהתורה
אמרה [ויקרא כ"ה, ו'] לְאֶכְלָהּ, ולא לסחורה.
שכל פירות שביעית, חייבין להתבער
בשביעית הן ודמיהן, ולא שיעשה בהם סחורתו

אמנם בכללות הלכות שמיטה ישנם יותר, אבל לגבי קדושת שביעית, ברמב"ם ישנם רק שני פרקים. פרק חמישי, ופרק ששי.

הרמב"ם מתחיל כך, פירות שביעית ניתנו לאכילה ולשתייה ולסיכה וכו'. ואח"כ בפרק הבא, אין עושין סחורה בפירות שביעית וכו'. בסך הכל כארבעים הלכות. נו, זה נקרא ש"אין להם מספר? הרמב"ם מפרט את הכל, מסכם את כל המשניות והירושלמי מסכת שביעית, וכל מה שיש גם במקומות אחרים בגמרא, א"כ למה התוספות אומרים שאין להם מספר?

חושבני כי אפי' מי שלומד אותם בפעם הראשונה, אם הוא יקדיש לכך שעה או שעתיים, הוא ידע אותם. אלא מאי? כלפי עם הארץ, בודאי שהוא בטח לא יחזיק ראש' בזה, ובשבילו בודאי זה בבחינת ש"אין מספר'. אבל הלא בכל הספרים המדברים בענייני שמיטה, עינינו רואות שהם מצטטים ומביאים את המלים הללו הכתובות בתוס', בכדי להראות כמה חשוב ללמוד את הלכות שביעית, כי אין להם מספר. אכן כיון שלא מורגלים בהלכות האלה, עלולים לטעות וכו', כי ישנם הרבה פרטים. בסדר. אבל לכאורה, זאת גוזמא עכ"פ להגיד שאין מספר.

אלא מאי, הלשון הזאת כתובה במקומות רבים במקרא, כגון אצל יוסף, וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּרֶךְ כְּחֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד, עַד כִּי חָדַל לְסַפֵּר כִּי אֵין מְסָפֵר [בראשית מ"א, מ"ט]. ויש עוד מקומות רבים. כגון [איוב כ"ה, ג'] הַיֵּשׁ מְסָפֵר לְגִדּוֹדָיו.

מה הפירוש, 'כי אין מספר'? וכי ישנו דבר, שאין לו מספר? אספו הרבה תבואה, ויכולים לספור את מה שאספו. אלא מה, זה נחשב גוזמא. עוד מעט נראה זאת יותר במפרשים.

אבל שם, אפשר להבין זאת, כי היה כל כך הרבה. אבל בנדון דידן, לגבי דיני שביעית, הדבר צריך ביאור. מה שאני יכול להבין אולי, כי הכוונה היא שלאנשים שלא לומדים את ההלכות, יחסית לדברים אחרים, כמה דברים שאסור, אין דבר דומה לזה, לכן עלולים הם להיכשל, כי יש הרבה פרטים. אבל לא כ"כ

להצניע לאחר שביעית ולהעשיר. ועמי הארץ חשודין על כך, לפיכך אין מוסרין להם דמים, ליקח מהם כלום בדמים, דקעבר אילפני עור לא תתן מכשול' ויקרא י"ט, י"ד. לדעת רש"י, זה בגלל עניין הביעור, כי הוא ימשיך לעשות בזה סחורה. לכן הקונה עובר על 'לפני עור לא תתן מכשול', מכיון שלאחר זמן הביעור הוא ישאיר את הדמים, למרות שחובה לבערם. כך רש"י אומר.

אולם התוספות, אינם מסכימים לפירוש רש"י, כיון שישנם דברים שאין להם ביעור. הרי הגמ' לא מדברת רק על אתרוג, אלא אומרת כלל, 'אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ וכו'. אבל הרי ישנם פירות אחרים, שאין צריך בהם ביעור.

לכן מפרשים התוס', כי סיבת האיסור אינה מפני עניין הביעור, אלא היינו טעמא, דאיכא איסורי טובא. דהיינו, מפני שישנם הרבה איסורים בשביעית, דינים רבים. שאין ע"ה נזהר לאסור לקנות בהן בהמה טמאה עבדים וקרקעות, חלוק וטלית ומנעלים – כל מיני דברים שאינם אוכל – ואין נותנין לא לבייד ולא לבלן ולא לספן ולא לספר – אסור לשלם בזה לאדם החופר בורות, או לספינה וכו' – דשביעית לאכילה ולשתייה ולסיכה – כתוב בתורה [ויקרא כ"ה, ו'] וְהִיְתָה שִׁבְתַּת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֶכְלָה, אִזּוּ רַק לְדַבְרִים הָאֵלֶּה – וְלֹא לְשֹׂאֵר דְּבָרִים. וְאִסּוּר לְפְרוּעַ מִהֵן חֹבּוֹ. אִם אָדָם חִיִּב כֶּסֶף, אִסּוּר לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּזְוָה.

ומסיימים על זה התוספות, ואין מספר לדינים ולאיסורים שיש בפירות שביעית, שצריך לנהוג בהן קדושת שביעית.

האמת היא, כי לא זכיתי בעניי להבין את עומק העניין, וגם חיפשתי לראות אולי המפרשים יעמדו על כך, אולם בנתיים לא מצאתי. וכי 'אין מספר לדיני שביעית'? ישנם כל כך הרבה דינים בשביעית, עד ש'אין להם מספר'?

אמרתי לעצמי, בוא נראה ברמב"ם. הרי הרמב"ם מביא את כל ההלכות מן המשנה ומן הגמרא, והנה ברמב"ם ישנם סה"כ שני פרקים לגבי מה שאסור לעשות בפירות שביעית.

כמו בדברים האלה, כגון אצל יוסף, שאפשר להבין שאין מספר.

המפרשים על הפסוק הזה, עומדים על כך. כבר הגאונים, כגון רב שמואל בן חפני גאון ובפירושו על התורה, עמ' קנ"ד, וכדלקמן. וכן רבי יהודה ברצלונג, בפירושו על ספר יצירה [דף רמ"ג], כתב בזה"ל, 'כי חדל לספור כי אין מספר', וזה לא יתכן, כי כל דבר שאדם מתקבץ ואוגר, הרי יש לו מספר על ידי המקבצים והאוגרים. אלא עניינים אלו, לשון גוזמא הן, מרוב המספר והחשבון. הכוונה המון, עד שקשה מאד לספור. דרך אגב, אולי מישהו יגיד, שבזמנם הרי לא השתמשו במושגים 'מליון', מליארד. וק"ץ בליון, טרליון. אבל נלע"ד בס"ד כי הדבר אינו נכון. זה לא עונה על השאלה. כי הגם שהמלה 'מליון' וכו' אינה בלשון הקודש, אלא בשפות של אומות אחרות, אבל במקרא זה נקרא 'אלף אלפים'. א"כ אפשר להגיד, אלף אלפים, אלף אלפי אלפים, אלף אלפי אלפים, וכו'. אפשר להגדיר את המספר. הבעיני אינה מצד הסגנון, מצד הלשון. לא זאת הנקודה. אלא מה, רוצים להגיד שזה המון המון המון.

ממשיך הר"י ברצלונג וכותב, ויש מי שרוצה לפרש בזה הפסוק של יוסף, שאינו אמור בגוזמא, אלא בממש. והכין פירושו, מרוב שקיבץ יוסף בר כחול הים הרבה מאד עד שחדל לספור מרוב טורח, ופי' 'כי אין מספר' שלא החזיק בו מספר מפני הטורח.

זה לא שאין מספר, אלא זה כ"כ קשה לספור, כי מה זה משנה אם זה יהיה כך או כך, בשביל מה להתאמץ לספור, לא כ"כ נפקא מינה. א"כ מה הפירוש 'אין מספר'? לא החזיק בו מספר מפני הטורח. הכוונה, שהוא התחיל לעשות חשבונות, והפסיק לספור, לא החזיק את החשבון. יוצא שמה שכתוב 'כי אין מספר', אין הכוונה שלא שייך לזה מספר, אלא שהוא לא החזיק את המספר, עזב אותו.

בספר תורה שלמה [בפרשת ויגש שם] העתיק את דבריו, והוא מוסיף בשם ספר היובלים [פרק מ'] שכתב, ותבאנה שבע שני שבע על כל ארץ מצרים, למדה אחת, אלף ושמונה מאות מדות.

הוא כותב, כמה היה השבע? למדה אחת, אלף ושמונה מאות מדות. כלומר, מה שבכל השנים יש מדה אחת, בשנת השבע זה היה פי אלף ושמונה מאות. הוא כותב 'מדה אחת', אינני יודע כמה זה 'מדה אחת', אבל למשל אם נגיד שזה כמו קילוגרם אחד, אז פי אלף ושמונה מאות. ואם זה טון, אז זה אלף ושמונה מאות. יחסית לאותה המדה שהיתה, פי אלף ושמונה מאות. משהוא עצום. [בזמנים קדומים המדות לא היו במשקל אלא בנפת. וכך היה גם בתימן. איתמר].

אבל מעיר על כך בתו"ש, וצריך עיון כוונתו, דתכף אחרי זה כותב בעצמו, ויקבוץ יוסף אוכל מעיר לעיר, עד אשר מלאו פָּר, עד כי חדל לספור ולמוד אותו מרוב. א"כ אתה סותר את עצמך, בהתחלה כתבת את המדה, ואח"כ אתה אומר שאי אפשר למדוד זאת.

אינני רואה בכך כ"כ קושיא. חושבני כי נכון שהוא אמר מדה, אבל פירושו כדלקמן. נניח אדם שיש לו גינה קטנה, הוא רואה מה שהיה לו כך וכך, נניח חמש מאות ק"ג יצא לו, השנה יש לו פי אלף ושמונה מאות. אבל, זה רק אדם אחד, וכנראה זה באופן ממוצע, והיה ככה בעוד מקומות. אבל לעשות את החשבון של כל ארץ מצרים, ולהכפיל את החשבון, על כך נאמר כי אין מספר, כי לא יכלו לעשות את החשבון, זאת כבר טרחא גדולה, או דרך גוזמא. למרות שידעו שהקב"ה הביא להם שבע גדול, יכלו לדעת מה הרויחו בשנים האלה, כמה השנים הללו יתירות על השנים הרגילות, או כנגד שני הרעב, שזה היה פי אלף ושמונה מאות. אבל סה"כ הכללי, מכל בעלי השדות ומכל הערים וכו', לחשבן את הכל ביחד, את זאת לא יכלו, זאת טירחא יותר מדאי גדולה.

בכל אופן, גם רב שמואל בן חפני גאון, בפירושו על התורה [עמ' קנ"ד], ג"כ כותב כך, יתכן שהתכוון בזה להימנעות ספירתן של מדות התבואות, כי מן הנמנע הוא, שלא יכלו לספור את הכורים.

גם רבינו בחיי, כותב זאת בקיצור. אמנם הוא כותב זאת ב'סתם', אבל המקור שלו כנראה

שערי יצחק – השיעור השבועי

וזהו מספר הכוכבים הנראים. לגבי אלה שאינם נראים, אי אפשר לדעת. וועיין עוד בפסוק מונה מספר לכוכבים, ובמפרשים שם, ובדברי חז"ל על פסוק זה.

אבל בגמרא במסכת ברכות [דף ל"ב ע"ב] איתא הכי, אמר הקב"ה, י"ב מזלות בראתי ברקיע, ועל כל מזל ומזל, בראתי לו שלשים חיל. לא נראה לקרא כך. זה לשון פחד, כמ"ש חיל כולדה. אלא אולי צ"ל 'חיל'. מסתבר כך חיל, שפירושו כמו לגיון דלקמן. ויותר טוב לגרוס בפתח וחירק, חיל. כי חיל, זה מתאים רק כשהיא נסמכת לתיבה אחרת. כאן זה מְכַרְת. על כל חיל וחיל. ראייה לכך, שרש"י מפרש חיל, ראשי גייסות.

ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון, ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רְהַטוֹן, ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קְרַטוֹן, ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גְסַטְרָא, ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא כוכבים, כנגד ימות החמה. בקיצור, אם רוצים לעשות חשבון, צריך להכפיל שתים עשרה כפול שלושים, כפול שלושים כפול שלושים כפול שלושים, כפול שלושת אלפים ושש מאות וחמשים מליון. כמה זה יוצא ביחד? מישחו עשה כאן את החשבון, זה בספר אוצר לב [סימן י"ח דף צ"ח], 1064,340,000,000,000.

אסֶכּוּן, יש מספר לכוכבים. למה התוספות אומרים, שאין להם מספר? הנה לפי הגמרא בברכות, אפשר להגיע אל המספר. אלא מאי, הכוונה 'אין מספר' בלשון גוזמא. בשלמא לגבי כוכבים, אני מבין ששייך לומר כי אין להם מספר, אבל להגיד שלדיני שביעית אין להם מספר? הגוזמא כאן היא קצת גוזמא. דהיינו, גוזמא להגיד שזה בלשון גוזמא. מי שיאיר עינינו בעניין הזה, השם ברוך הוא יאיר עיניו במאור תורתו.

בעניין שמיטת קרקעות בזמן הזה מדרבנן, מה הם גבולות ארץ ישראל לגבי מצוות התלויות בארץ, כגון ירקות מדרום הערבה לעניין שמיטה, כיצד יש לנהוג להלכה ולמעשה, והתייחסות למ"ש הרה"ג עזרא מחפוד שליט"א בספרו המיוחד לגבולות הארץ.

הוא ממנו. לדבריו, לא יכלו לספור את המדות, דהיינו כמה זה קילוגרם, כמה זה שוקל. אלא שישנו הבדל. אמנם לא ספרו את הפורים, אבל ספרו כמה אוצרות, כמה מחסנים. שכן יותר ראוי והולם לספור האוצרות האסמים והמגורות, כי המספר תופס זאת. את זאת יכלו לספור, יש כך וכך. זה יותר קל לספור.

גם רבי אברהם בן הרמב"ם [הובא בהערה 186, בפירוש התורה לרב שמואל בן חפני גאון] כותב כך, 'כי אין מספר, נלאו לזכרו. ואם לאו, קשה, שהרי הוא בעל מספר. דהיינו, התעייפו יותר מדאי. כלומר, רוצים להגיד, איזה שפע הקב"ה נתן להם, בזכות יוסף הצדיק.

על כל פנים, הדבר אינו קשור לעניינינו, למה שהתוספות אומרים לגבי דיני שביעית, שאין להם מספר. הדבר אינו עד כדי כך.

ישנו דבר דומה, בתוספות במסכת פסחים [דף צ"ד ע"א], הם כותבים שם כי לכוכבים אין מספר. בגמ' שם כתוב, כי כל הישוב כולו תחת כוכב אחד הוא עומד, והם מכניסים את העניין שאין מספר לכוכבים.

לכאורה, וכי הדברים כפשוטן אין מספר לכוכבים? אמנם הקב"ה אומר לאברהם אבינו [בראשית ט"ו, ה'] הִבֵּט נָא הַשָּׁמַיְמָה וְסַפֵּר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם, משמע כי לא יכולים לספור את הכוכבים. אבל קשה לומר שאין להם מספר ממש. אם מתאמצים מאד, עם הרבה סבלנות ורצון, אפשר לספור. אלא שאולי יקח לכך כמה ימים.

מי שיעיין בהלכות יסודי התורה להרמב"ם [פרק ג' הלכה ח"ז], יראה שישנו שם מפרש, הכותב כמה כוכבים ישנם. אבל המדובר שם הוא על כוכבים הנראים, והרי ישנם הרבה כוכבים שאינם נראים. אומרים שישנם כוכבים, שמרוב המרחק שלהם לכדור הארץ, האור שלהם עדיין לא הגיע אלינו.

עכ"פ יש כוכבים נראים, ויש כוכבים שלא נראים. אומר המפרש על הרמב"ם שם, כמה כוכבים נראים יש. כנראה אנשים התאמצו וספרו, כמה כוכבים שאפשר בעיניים לראותם, אלף עשרים ושנים כוכבים. ספרו בכל הרקיע,

כידוע, אנחנו פוסקים כי שמיטה בזמן הזה היא מדרבנן. אמנם הכסף משנה [פרק ט' מהל' שמיטה] לומד בדעת הרמב"ם שזה דאורייתא, ולדעתו רק שמיטת כספים זה מדרבנן, הוא אומר כך לפי דעת הרמב"ם, ששמיטת קרקעות היא מן התורה. וישנם ראשונים האומרים כך במפורש, כגון הרמב"ן ובעל העיטור והאור זרוע.

אבל האמת היא, כי לפי הנוסחאות המדוייקות ברמב"ם בכתב"ד, הדבר מפורש לא כהבנת הכסף משנה. רבים לא הסכימו לכס"מ גם בלי הנוסחאות המדוייקות שלנו ברמב"ם בכתב"ד. אבל אחרי שיש את כתב"ד היד, ואת מדרש הגדול, התברר הדבר בהחלט. והאמת כך היא, כי אין מקום לומר אחרת, אין דרך לנטות. דהיינו, גם אם מרן הכס"מ היה רואה את הנוסחאות המדוייקות האלה, היה מודה שהדבר מפורש בעליל, כי גם שמיטת קרקעות זה מדרבנן. כי אם היובל אינו נוהג, אז גם שמיטת קרקעות אינה נוהגת.

א"כ למעשה, שמיטת קרקעות היא מדרבנן. כך היא ההלכה. אבל כפי שאחז"ל [בעירובין דף כא:] כל העובר על דברי סופרים חייב מיתה וכו'.

מישהו בא פעם אל החזון אי"ש ואמר לו לגבי איזה דבר, מה הרב כ"כ מחמיר? זהו רק איסור מדרבנן? אמר לו החזון"א, אתה יודע, גם מליחת הבשר היא מדרבנן. להכשיר בשר, זה ג"כ מדרבנן. למה אתה מזלזל? איסור דרבנן, קל בעיניך?

איך אתה מתייחס למי שיאכל בשר בלי להכשירו ע"י מליחה?

שאלה מהקהל: אבל ישנה נפק"מ לגבי הרבה ספיקות, כי אם זה מדרבנן אז זה יותר קל?

תשובת מרן שליט"א: נכון. ברור שיש נפק"מ. זה מצד שני. זאת הנקודה שברצוני להמשיך ולומר.

שאלה מהקהל: אז למה אי אפשר להקל בהיתר מכירה?

תשובת מרן שליט"א: ראשית, זהו דבר שעיקרו מדאורייתא. ישנם דברים שעיקרם מדרבנן, כגון מליחה שהכל הוא מדרבנן, כי

בשר שבישלו אין חיוב על דמו מן התורה. משא"כ שמיטה, שעיקרה מדאורייתא. דבר שני, בעוה"ר בגלל השמיטה גלינו מארצנו, העון הזה גרם לנו צרות רבות, לא כדאי שנוותר עליו ככה בקלות, אם אנחנו רוצים שהקב"ה יגאל אותנו בקרוב. אכי"ר.

אבל אין הכי נמי, צריך כל דבר לשקול. ולא בכל ספק מקילים. אבל למשל, לגבי מה שדיברנו [שיעור מוצש"ק נצבים התשפ"א] שאנחנו מחמירים כדעת הרמב"ם בדברים מסויימים, כגון ירק שנלקט בשמיטה, אפילו שרוב הגידול היה בששית, כיון שהוא נלקט בשמיטה, מיד אחרי ראש השנה. אבל אם זה ספק, אז כבר יהיה ספק ספיקא. הרי הרמב"ם הוא שמחמיר בכך, וראשונים אחרים – רבינו שמשון וסיעתו – הם מקילים. א"כ נכון שאנחנו מחמירים, אבל שונה הדבר כאשר זהו ספק.

עוד נפקא מינה, לגבי מקומות שיש עליהם ספק, ספק ארץ ישראל ספק חוץ לארץ, כגון צפון הערבה. יש בזה חילוקי דעות, האם המקום הזה נחשב ארץ ישראל. וכן עין יהב, המקומות הללו. א"כ כאן כבר יש לנו ספק ספיקא. ספק ראשון, אולי זה ספק חוץ לארץ. וזאת מחלוקת, שאי אפשר להכריע בה. עניין גבולות ארץ ישראל, זה בגדר 'מים שאין להם סוף', הספרים מלאים, זה אומר בכה וזה אומר בכה. זה דבר, רק עד שיבוא מורה [גואל] צדק, ויגיד מה הם גבולות א"י האמתיים.

הרי לגבי ארץ ישראל, ישנם שלשה גבולות. יש את מה שהקב"ה הבטיח לאברהם אבינו ע"ה, מְנַהֵר מְצָרִים עַד הַנְּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת ובראשית ט"ו, י"ח. זאת יודעים בבירור. נהר מצרים זהו הנילוס, לפי כל הדעות. ונהר פרת, ג"כ יודעים. זה יהיה לעתיד לבוא. אבל אנחנו מדברים, על הגבולות של עולי מצרים, ושל עולי בבל. האם המקום הזה, הוא בכלל ארץ ישראל, או שלא. א"כ כיון שישנו ספק, ואי אפשר להכריע בספק הזה, כל אחד מן המומחים המתעסקים בכך מביא ראיות לדבריו, זה חולם וזה פותר, זה מקשה וזה מתרץ, אי אפשר לדעת, אלו דברים עמומים מאד מאד.

שערי יצחק – השיעור השבועי

למשל, בספר תבואות הארץ, להר"ר יוסף שוורץ, שהיה מומחה גדול בעניינים הללו, וחיבר על כך כמה ספרים, הוא כותב (בעמ' כ"ז) כך, מקצה ים המלח מצד מזרח, מתחיל הגבול ממערב לעיר הנקראת 'חנזירי', הנמצאת דרומית מזרחית לים המלח, וזהו 'מעלה עקרבים' הנזכר בתורה. ומשם ממשיך לצד מערב דרך 'עמק אלגור' הסמוך ל'זאדי אל אהזא', ומשם ממשיך הגבול דרך 'זאדי אלפיקרי', וזאדי זה מגיע עד ארץ הרים גבוהים, והוא מדבר גדול הנקרא 'אצאצמי', והוא 'צין' הנזכר בתורה. ומשם ממשיך ל'זאדי ביריין', והוא 'קדש ברנע'.

אתם מבינים? המלה 'ביריין' דומה למלה 'ברנע', אז כיון שהוא שומע שהערבים קוראים לזה 'ביריין', הוא מחליט שזה ברנע. ומשם ממשיך למקום הנקרא 'אל קוצימה', והוא 'עצמון'. ברם, אלו אינם אלא השערות ודמיונות.

ומשם ממשיך ל'זאדי אל עריש', שהוא 'נחל מצרים', ונחל זה ממשיך עד הים הגדול.

רס"ג כותב ש'נחל מצרים' זהו זאדי אלעריש, כי 'עריש' בלשון ערבי זה סוכות, 'סוכה' היינו 'ערישה'. א"כ זאדי אלעריש היינו, נחל של סוכות. וזה נמצא שם, באיזור ההוא, מ'ערבה'.

בספר אדמת קודש (דף ד' ע"ב) כתב, הגבול הדרומי, מתחיל מקצהו הדרומי מזרחי של ים המלח, ומשם ממשיך עד 'קורנוב' שהוא 'מעלה עקרבים'. תשימו לב, ישנן כמה מלים דומות, ועל זה עומד הבניין. ומשם ממשיך ל'נחל צין', ומשם ממשיך למקום הנקרא 'עין מרדה' שהוא 'מי מריבה', ומשם ממשיך הנקרא 'לוצה' שהוא 'חצרון', ומשם ממשיך דרך 'עין קדיס' שהוא 'קדש ברנע'. 'קדיס' היינו 'קדש'. ומשם ממשיך למקום הנקרא 'עין אל קודיראת' שהוא 'חצר אדר'. 'קודיראת' – 'אדר'. מי יכול לדעת?

אבל ישנם דברים, דמסתברא שהם כן נכונים. למשל, כתוב בספר יהושע (ה', ט') היום גלזתי את חרפת מצרים מעליכם, ויקרא שם המקום ההוא גלזל עד היום הנה. אכן לגבי גלזל, מי

שאלה מהקהל: לגבי נהר מצרים עצמו, אין מחלוקת?

תשובת מרן שליט"א: אפילו לגבי נחל מצרים, ישנם חילוקי דעות. לפי רבי סעדיה גאון, נחל מצרים זהו זאדי אלעריש. אבל נהר מצרים, זהו 'הנהר' של מצרים, דהיינו הנילוס. בלי הנהר הזה, לא היתה מצרים. היא היתה מדבר. בזכות הנהר, הם חיים וקיימים. אבל נחל מצרים, מה שכתוב בפרשת מסעי [במדבר ל"ד, ה'] נחלה מצרים, התרגום המיוחס ליונתן אומר שזהו הנילוס, ועוד רבים סוברים כך, אבל רס"ג כתב שזהו זאדי אלעריש, ויודעים היכן המקום הזה, הוא שמונים קילומטר אחרי עזה. וכך בדרך כלל, מה שמקובל בעולם הוא, שמכאן והלאה זה בלאד אלשאם. דהיינו, עד פה מצרים, ומכאן והלאה זאת ארץ ישראל. וכך כתב גם רס"ג. והרדב"ז סומך עליו. אמנם ישנם רבים שאינם מסכימים לזה, אבל בכל אופן, זאת עוד מחלוקת. א"כ אפילו במחלוקת הזאת, היכן נחל מצרים, שיש לנו מקורות מפורשים, גם בזה ישנה מבוכה גדולה.

המפרשים נחלקים היכן הגבול הדרומי של א"י. ישנם האומרים, שזה כל הערבה הצפונית, כולל עין יהב, מצפה רמון, חצבה, פארן, יהל, נאות הככר, צופר, באר צופר, באר מנוחה, ספיר, וחלק מלוטן.

קשה מאד להכריע בדבר הזה. ולכן אם מביאים משם פירות וירקות, מפרישים תרומות ומעשרות מספק, אבל בלי ברכה, כי ספק ברכות להקל.

המקומות הללו הם מסופקים, משום שבעוה"ר גלינו מארצנו ונתרחק מעל אדמתנו, אין אפשרות לדעת בבירור את המקומות הללו, מהו הגבול, כי אין עדות על כך, ואין מסורת על זה. מה שישנן השערות, זה בעיקר רק עפ"י בדואים-ערבים שנשארו כאן בא"י, ולהם ישנם שמות הדומים לשמות שמוזכרים במקרא, ואלה אשר עקבו אחרי העניין הזה עשו דימויים דמיונות, וצירפו ראיות והוכחות מסוימות, אבל סוף סוף אלו השערות בעלמא.

שילך שם על יד יריחו, ממזרח לעיר יריחו, 3 קילומטר מיריחו החדשה, ישנו מקום הנקרא בלשונם בשם 'גלגול', וזהו המקום שבלשה"ק גלגל.

וכן לגבי העיר הידועה גנין, שכנראה זוהי עין גנים הכתובה במקרא. וכן גבעון, זהו גיב. א"כ ישנם מקומות שהם מתקבלים על הדעת. אבל שוב הפעם, אי אפשר להגיד כי בטוח שזהו המקום הזה. ואולי רק באותו מחוז.

למשל עירנו בני ברק ת"ו, היא נקראת כך מפני הערבים שהיו כאן במקום. אף כי הם לא התיישבו כאן בא"י, היו בודדים. והם קראו למקום הזה, 'אפן אפרק'. יותר נכון עם כא"ף פשוטה דגושה – אבראך. לכן יש לדינו את 'צומת מסובים', ע"ש החכמים שהיו 'מסובין' בליל פסח בבני ברק. קראו זאת ע"ש כך. אבל מוזכר בספר יהושע וי"ט, מ"ה, ויהי ויבני ברק – כך בחלק הדקדוק למהרי"ץ הרי"ש בקמץ, לא ברק בפתח – ונת רמון. אין ספק שהמקומות הללו הם באיזור כאן, רבי עקיבא וכו' היו פה, אבל איפה בדיוק לא ברור.

כמרכן דיברנו בעבר לגבי העיר לוד, ונפק"מ איפה לקרוא שם את המגילה. אבל לא יודעים בדיוק, רק אם מצאו שרידים וכדומה, שבטוח היו שם. אבל לפי השמות של-ערבים, זה לא בטוח. למשל, לגבי העיר יהוד, בערבית קראו לזה יהודיה, אז החליטו שזוהי 'יהוד' המוזכרת בספר יהושע. וכו' וכו'. כמרכן, גת רימון, הם קוראים לזה 'קאתרון'.

אני קורא בפניכם, כפי המובא בספר מחקרי ארץ אבותינו ודף ל"ו. הוא כותב לגבי נחלת דן, שזה מצפון יפו, ומשם לבני ברק, ומשם מזרחה ליהוד, ומשם נגבה-מזרחה דרך אוננו, לוד, נבלט (ביר נבלה), חדיד, גמזו וכו'.

הגר"ח קניבסקי שליט"א בספרו דרך אמונה ופרק ראשון מהלכות תרומות, בביאור הלכה ד"ה מאשקלון כותב ע"ז כך, ובענין גבול דרום, ראיתי מה שכתבו בזה המלקטים האחרונים, וראיתי שכל דבריהם הם השערות נסמכות על שמות הערביים שקורין למקומות ההם, וכמובן שאין מזה ראיה נכונה לסמוך על זה.

אבל הוא מביא ראיה מן הגמרא בבא בתרא ודף ע"ד ע"ב, שם כתוב לגבי הפסוק ותהלים כ"ד, ב' פ' הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה, כי כל ארץ ישראל מסובבת בשבעה ימים, וארבע נהרות. כגון הים הגדול, והירדן וכו'. אם כן, היכן בדרום ישנו נחל? אז הוא מצא במפה, את נחל צין, שהוא נמשך מים המלח עד נחל מצרים. לכן הוא אומר, יש לי ראיה שכאן הוא הגבול.

אולם באו כמה תלמידי חכמים וכו', ודחו זאת בשתי ידיים. כגון מטעם כיון שישנם שם עוד המון נחלים, ולא רק את נחל צין, א"כ איך אפשר לדעת האם הנחל הזה הוא הגבול של א"י, או הנחל הזה? וישנן עוד דחיות לכך. אבל הגר"ח"ק עצמו אמר והובא במשמרת השביעית דף רצ"ג, אני לא אמרתי זאת להלכה למעשה, כי הדבר איננו ברור. כתבתי לפלפולא, ולא קבעתי בהם מסמרות. כמובא בס' באר בשדה וח"א דף קע"ד סוף עמוד א'.

ברם חושבני, כי לגבי עיקר דבריו, שאי אפשר לסמוך על שמות הערביים, בכך הוא צודק בהחלט, הדבר אכן נכון. כוונתי לומר, כי למרות שבעצם מבחינה מסויימת אין לערבים בזה נגיעות או איזו סיבה, הם סתם אנשים הקוראים שמות כפי מה שיש, או מה שהיה, לא איכפת להם לקרוא למקום הזה כך וכך, א"כ לכאורה זה בגדר 'משיח לפי תומו', הם שמרו את השמות שהיו בכל הדורות כי לא היה להם איזה עניין לשנות אותם. אבל מצאתי ראיה, כי הכל הם דברים שאין להם בסיס, ואפילו גדולה מזו.

זאת הבנתי מתוך מה שראיתי בספר הנקרא מאורעות צבי, על ענייני שבתאי צבי, נדפס בורשא תרמ"ג ודף ג' ע"ב, שכתב שם מגיה הספר בזה"ל, מנהג היהודים דשם – דהיינו אלו הגרים בארץ ישראל – לקרוא לערי ארץ פלשתים, שנבנו בזמנים האלה מחדש במקומות פלשתים, בשם עזה אשקלון עקרון כו'. כי אותן ערי פלשתים, שהיו בימי בית ראשון, אפילו מקום שנבנה עליו, נשכח מזכרון מהם. לא יודעים. אומרים סתם, כאן אשקלון

שערי יצחק – השיעור השבועי

אולי נגיד, שזהו ספק חסרון ידיעה, וישנם כאלה הטוענים כי זאת אינה סיבה להקל. כי ספק חסרון ידיעה, אינו נחשב ספק.

שאלה מהקהל: עוד לפני כן, מה בנ"ד ה'ספק ספיקא'?

תשובת מרן שליט"א: נניח לדוגמא, ירקות נלקטו בשביעית, לפי דעת הרמב"ם זה אסור משום ספיחין. כך הרמב"ם סובר. וישנם כאלה האומרים, שהולכים לפי רוב הגידול. אבל כל זה, אם הירקות הם מארץ ישראל, אבל לא אם הם מחוץ לארץ. א"כ על הצד שצפון הערבה זה חו"ל, אז הרי יכול להיות שגם הרמב"ם מתיר.

הטורי זהב [ויד סימן צ"ח ס"ק ו'] מביא את דעת המרדכי, שספק חסרון ידיעה אינו נחשב ספק. 'זה דעת שוטים'. אתה לא יודע. וכי זה נחשב ספק, בגלל שאתה לא יודע? אבל, ישנו הבדל. ישנו ספק ידיעה, לכל העולם. דהיינו, זה לא שרק אני לא יודע, וישנו מישהו אחר היודע, שאז זה לא נקרא ספק. אבל אם ישנו דבר, שכל העולם אינו יודע, בכך ישנו כבר נדון. ישנם כאלה המחמירים גם בכך, וישנם כאלה האומרים כי אם זהו דבר מדרבנן, אזי אפשר להקל. דנו בזה בספרים רבים. למשל, כך מובא בשו"ת מים חיים (רפפורט) [או"ח סימן ד'], וכך גם בקהילות יעקב (אלגאזי). אבל הוא מתפלא על כך, וכותב כי רוב האחרונים אומרים, כי ספק חסרון ידיעה לכולם, זה ספק מעליא. כך כתוב גם בשדי חמד ודברי חכמים סימן ס"ח, שזה נחשב ספק. והוא מביא ראיה מהגמרא וכו'. אפשר אמנם לדון על הראיה, כמ"ש בס' באר בשדה ופרק א' דף קע"ו. אבל בכל אופן הרבה אחרונים נוקטים כך, והכי מסתברא לפקצ"ד.

לכן, כיון שהדבר הזה, לקבוע את הגבולות, האם זה נחשב א"י או שלא, נחשב חסרון ידיעה לכל העולם, ההלכה להקל. גם אם מישהו חושב שהוא יודע, זה לא נקרא שהוא אכן יודע, כי בכל מקרה אלו רק השערות.

אחד המומחים והעוסקים בנושאים האלה בזמנינו, והוא חולק על הרבה דברים מוסכמים, זהו ידידנו הרה"ג עזרא ב"ר יחיאל מחפוד שליט"א, יש לו כעת ספר שלם בשם 'על

וכו'. מהיכן אתה יודע? כי נחרבו המה, בימי מלחמת כשדים.

כל המקומות הללו נחרבו, ואי אפשר כבר לדעת. אלא מאי, סתם אומרים שמות הדומים בערך, אבל זה לא מוסמך. בקיצור, אי אפשר לדעת דברים מדוייקים.

שאלה מהקהל: המחלוקת היא רק מים המלח לכיון דרום?

תשובת מרן שליט"א: גם בצפון ישנן שאלות, לגבי מקומות רבים. אבל הבעיא הכי קשה, זהו הגבול הדרומי. זה הדבר הכי מסובך, הכי לא ידוע. מים המלח, עד אילת. כנראה יש מחשיבים את אילת, חוץ לארץ, אפילו לגבי יום טוב שני של גליות. זהו הנדון. אי אפשר לדעת בהחלט. כל המקומות הללו, בכלל הספק.

שאלה מהקהל: אבל מים המלח ומעלה, עד ירושלים, אין מחלוקת?

תשובת מרן שליט"א: כן. ישנם מקומות שזה פשוט. המדובר הוא רק לדעת את הגבול.

לכן אנחנו אומרים בס"ד, כי כיון שמביאים ירקות מצפון הערבה, והמקום הוא ספק, א"כ נעשה ספק ספיקא, אפילו שזה נגד הרמב"ם. זהו כפי שאנחנו עושים, בעניינים אחרים. כפי שכתב מהרי"ץ זיע"א, ועוד רבים מגדולי הפוסקים. כגון כאשר מרן הש"ע פסק איזו הלכה, אבל כאשר ישנו עוד ספק, אז עושים ספק ספיקא נגד מרן. ואפילו שמרן פסק לגבי ספק אחד, אבל סוף סוף זאת מחלוקת, אז אין פירושו שהמחלוקת הזאת כביכול מוכרעת, וכאילו אין דעה אחרת. ההלכה היא כפי שמרן פסק, אבל אם ישנו עוד ספק, דהיינו באופן שמצטרף באותו עניין ספר נוסף, עושים ספק ספיקא. אותו הדבר אנחנו אומרים לגבי הרמב"ם, כפי שמהרי"ץ כותב ובשו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן קט"ז לגבי 'חוזר ונייעור' בפסת. אמנם אנחנו פוסקים לחומרא, שיש דין 'חוזר ונייעור', אבל אם ישנו עוד ספק, אז זה ספק ספיקא, ולקולא.

משמר הארץ, שהוא עדיין לא הוציא אותו לאור העולם, אבל הראה לי אותו, לצורך הסכמה שנתתי לו בחפץ לב, ושם ראיתי כעת בדף ש"ז שהוא כותב על ענין נחל מצרים. הוא כותב כך, לענ"ד זיהוי נחל מצרים שנאמר בתורה, לשיטת תרגום רס"ג, כואדי אל עריש שנמצא במרחק כשמונים קילומטרים דרומית לרצועת עזה, אינו נכון, ולא לזה כיוון רס"ג.

ברצונו להגיד, כי ואדי אלעריש – מה שרס"ג מתכוון, זה לא מה שמדברים עליו, אלא הרבה הרבה יותר רחוק, הנמצא בתוככי מצרים. הוא מקרב זאת יותר, אל הדעות האחרות. דהיינו, שהרבה יותר שטחים שייכים לארץ ישראל.

אבל כדי לבאר ולברר את דברי רבינו סעדיה גאון, אקדים, כי בתהלים נס', ח"ז על הפסוק "אַחֲלָקָה שְׁכָם, וְעַמֶּק סְפוֹת אֲמִיד", כתב רש"י זה לשונו, סוכות זה, איני יודע מאיזה אומה היא. לא ידעתי סוכות שבאו לארץ ישראל, כשנסעו ישראל מרעמסס, היכן הוא עכ"ל. כלומר, רש"י באמרו וכו' לא ידעתי סוכות וכו' היכן הוא, רומז כי עמק סוכות שנאמר בפסוק זה, הכוונה לסוכות, שהיתה המסע השני של בני ישראל ביציאת מצרים וכו'.

והנה מה שתרגם רס"ג את נחל מצרים ואדי אל עריש, פירוש המלים ואדי אל עריש בלשון ערב, היינו עמק סוכות. כי ואדי, פירושו עמק וגיא. לדוגמא, שער הגיא בדרך לירושלם, נקרא עד מלחמת השחרור 'באב אל ואדי'. והיות ו'באב' פירושו שער, ו'ואדי' פירושו גיא ועמק, לכן שינו את שמו לשער הגיא, כידוע.

והמלה "עריש", פירושה סוכות, כידוע. וכפי שתרגם רס"ג עצמו בפרשת וישלח את הפסוק (בראשית ל"ג, י"ז) וַיַּעֲקֹב נָסַע סִפְתָּה וַיָּבֶן לוֹ פְּיֹת וַלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סִפְתָּה, ותירגם רס"ג, 'זלמקנהו עשה סוכות' – 'וצנע למאשיתה ערישה'. ולכן פירוש המלים ואדי אל עריש, הוא עמק סוכות. ולפיכך מסתבר כי רס"ג שתירגם את נחל מצרים לואדי אל עריש, כיוון לעמק סוכות אשר במצרים, והוא מה שרש"י הסתפק היכן הוא ומאיזה אומה תושביו, ואין כוונתו לואדי אל עריש הקרוב לרפיח ועזה שברצועה.

הוא סובר, כי ואדי אלעריש זה לא מה שכולם מתכוונים, שזה 80 קילומטר אחרי רצועת עזה. לא. רס"ג לא התכוון לכך. אלא הוא התכוון, למקום בתוככי מצרים. בקיצור, הרחיק נדוד. משהו בפנים בפנים. וזה נקרא, עמק סוכות. ומה הפירוש 'ואדי אלעריש'? 'ואדי' זה עמק, ו'עריש' זה סוכות. והנה, ישנו בתהלים פסוק מפורש, 'עמק סוכות'.

ברם חושבני, כי יש להעיר על כך. מפליא הוא, שרבי סעדיה גאון בעצמו, יש לו תפסיר גם על ספר תהלים, ושם בפסוק הזה, הוא לא כתב שזהו ואדי אלעריש. ואם 'עמק סוכות', מה שדוד המלך מתכוון, זהו ואדי אלעריש, מדוע רס"ג לא תרגם כך את הפסוק?

רס"ג מתרגם שם לערבית את הפסוק בזה"ל, אדי' אקסם שכם, ועמק סוכות אמסת. הוא השאיר את המלה 'עמק סוכות', כמו בפסוק. הוא לא עשה אותה 'ואדי אלעריש'.

הרי יש 'נחל', ויש 'נהר', ויש 'עמק'. נחל, זהו מקום צר, לזרימת המים. אבל ואדי, אפשר לקרוא גם אם אין מים. כאשר יש מים, הם מחפשים מקום צר. אבל עמק, זהו מקום רחב. אמנם זהו מקום עמוק, אבל לא בשביל מים. זה לא נחל. נחל מצרים, זה ודאי אלעריש. אבל לגבי עמק, לא קוראים לעמק בערבית בשם ואדי. לכן רס"ג לא פירש כך את 'עמק סוכות', כי המלה 'עמק' זה מישור, כגון שנאמר עמק שוה, עמק המלך, עמק חברון, עמק איילון, עמק עכור, עמק יזרעאל. וישנם עוד הרבה עמקים, אבל זה לא נחלים. נחל, זהו מקום צר. וכי כולם הם נחלים?

לכן אינני חושב שאפשר להגיד, שואדי אלעריש, הוא עמק סוכות. וכבר אינני מדבר על כך, שרואים כי כל המפרשים האחרים נתלבטו, היכן הם המקומות הללו, שדוד המלך מדבר עליהם שם באותו מזמור, כגון עמק סוכות. על מה דוד המלך מדבר? אבל נניח שישנה אפשרות כזאת, בכ"ז חושבני כי הדבר מאד לא מתקבל, כי מבחינת המרחק, זה ממש מן הקצה אל הקצה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ותהלים ס', ט'] לי גלעד, ולי מנשה. ואפרים מעוז ראשי, יהודה מחקקי. למה אתה מזכיר רק אותם? ועל כך הוא עונה, כי מזכירים חלק, ותבין שזה על הכל. אתה אומר לי 'אפרים ומנשה', כוונתך כל השבטים. 'אדום ומואב', מנהג העברים – דהיינו מנהג היהודים [סגנון מנהג העברים, משמעותו בכל מקום (לפי זכרונני) מנהג דוברי לשון עברי. ור"ל שכך הוא דרך לשון הקודש. ונפקא מינה, שיהודי שידבר בשפה אחרת, לא ינהג כך. איתמר] – שמזכירים מקצת מקומות, ומתכוונים על הכל. כפי שנאמר [תהלים כ"ט, ח'] יחיל יי' מדבר קדש, והכוונה לכל המדברות.

ברס"ג אומר בהמשך, ואפשר כי ענין הזכירו אדום ומואב ופלשתים דוקא, לפי שבאותו הזמן היה כיבוש ארצם, והיה מנשה ואפרים ויהודה הממונים על הכיבוש. והיו שכס וסכות בדרכו. וזה יותר מסתבר וקרוב.

רואים מדבריו אלו בהמשך, כי הוא עצמו מתכוון לכך, שכאשר דוד המלך כבש את המקומות הללו, הוא הזכיר אותם כיון שהם היו בדרך.

אסכנ, איפה זה, ואיפה זה? שכס זה על יד סוכות, דהיינו זה בארץ ישראל. לבוא ולומר שזה במצרים?

יש להעיר עוד, כי בתהלים [פרק ק"ח פסוק ח'], ששם חוזר שוב פסוק זה, שינה רס"ג קצת, ותרגם בלד שכס – הכוונה עיר שכס – ואד סוכות. עכ"פ לא כתב עריש.

חוץ מזה, בדקתי ומצאתי כי אכן המקום סוכות שע"י שכס, זהו עמק. בתורה לא כתוב על סוכות 'עמק', כמו בתהלים, אלא זיעקב נסע סוכתה, אבל ראיתי בספר אטלס תנכ"י [ערי ישראל, עמ' 142] שכתב כך, סוכות, עיר בנחלת שבט גד בעמק הירדן המזרחי [יהושע י"ג, כ"ז].

העיר נמצאת בעמק פורה. א"כ זהו שכתוב עליה בתהלים עמק, 'עמק סוכות'. מקום מישורי. ולא רחוק מהדרך החשובה מנחל יבוק לשכס, וכן בדרך מבית-שאן לערבות יריחו וכו'. ברדפו אחרי המדינים, ביקש גדעון מאנשי סכות לחס לאנשיו ולא נתנו לו, ובשובו

אני חושב, כי 'עמק סוכות', זה פשוט מאד לדעת היכן הוא. הרי 'סוכות', זה ע"י שכס. כפי שנאמר [שם] ויעקב נסע ספתה, ויבן לו בית, ולמקנהו עשה ספת. על בן קרא שם המקום סכות. ויבא יעקב שלם עיר שכם וגו'. הרי שסוכות, ושכס, סמוכות. א"כ לכך דוד המלך התכוון, אחלקה שכם, ועמק ספות אמדד. שם עמק סוכות. זה נמצא שם, במקום אחר, קרוב למרכז ארץ ישראל צפונה, ובכלל לא מגיע לכיוון של מצרים.

האמת היא, כי צריך להעיר מצד שני, לגבי הפסוק אחלקה שכם ועמק סכות, שרס"ג השאיר בתפסיר גם את המלה 'שכס' כך, ולא רק את עמק סוכות, מבלי לתרגם אותה ל' ערבית. הרי 'שכס', זה בדר"כ 'נאבלוס', כך הערבים קוראים לשכס בשם נאבלוס, כי זהו השם הרומי של העיר, ניאופולוס. הרומיים שינו את שם העיר. אינני יודע, מדוע גם את זה רס"ג לא תירגם, הדבר קצת מפליא. בתורה הוא תרגם זאת לנאבלוס.

שאלה מהקהל: אולי שכס זה מלשון חלק. תשובת מרן שליט"א: ודאי יכול להיות. אבל צריך שגם רס"ג יפרש כך. כמדומני ישנו מישהו שפירש כך, אבל יותר מסתבר כי זהו המקום, שכס – עמק סוכות. יגיד עליו רעו.

לרס"ג ישנו פירוש ארוך יותר על ספר תהלים, והנה לכאורה הוא בעצמו כותב כך, וזה חיזוק לדברינו. ומה שהזכיר מקצת ערי ישראל, שכס ועמק סוכות, רומז על הכל. וכן מה שהזכיר אפרים ומנשה ויהודה, כוונתו לכל השבטים. כתוב כאן במפורש, כי אלו ערי ישראל, שכס ועמק סוכות. אם כן, איך אתה הולך עד מצרים, ולהגיד שזהו נחל? זה לא נחל, אלא 'ערי ישראל'.

אבל האמת היא כי זאת לא הוכחה, כי חושבני שהמתרגם לא דייק, שינה מעט. ברס"ג במקור, לא כתוב 'ערי ישראל', אלא 'ארץ ישראל'. אינני יודע, מדוע הוא תירגם 'ערי ישראל'.

אולם מ"מ הדבר עצמו נכון, לפי ההמשך מובן שזה נכון, כי רס"ג שואל מדוע הפסוק שם הזכיר רק שני מקומות? מה עם כל המקומות? למה רק

מהמלחמה נקם בהם וכו'. היום, זה נקרא תל דיראללה, 13 ק"מ מצפון מזרח לגשר אדמיה שעל הירדן.

הבאתי כל זאת, גם בכדי להראות לכם, כמה ישנן מבוכות לגבי כל הנושא הזה. וכמה שחושבים שאפשר להחליט ולקבוע, האחד יגיד שזה פה והשני יגיד שזה שם, באיזור אחר בעולם בכלל.

אין לסמוך על היתר מכירה כלל, אפילו לא בשעת הדוחק.

רבים שואלים, על עניין היתר מכירה, של קרקעות א"י לגוי בשנת השמיטה. האם אפשר לסמוך על היתר מכירה, או שאי אפשר לסמוך. אנחנו אומרים, שה'היתר מכירה' כמאן דליתא דמי, אי אפשר לסמוך על כך בכלל, דהיינו אפילו בשעת הדוחק אי אפשר לקחת זאת בחשבון.

שאלה מהקהל: בספר שנת השבע מובא בהערה, שאפשר לסמוך בשעת הדוחק? תשובת מרן שליט"א: נכון. אבל ב"ה אנחנו עושים תיקונים, לקראת מהדורא החדשה שתצא לאור בקרוב בעזרתו יתב'. הדבר היה היה. רק בספר שנת השבע במהדורא הישנה.

אבל נתבררו מאז הרבה דברים, לא רק מה שדיברנו בעבר, כי ישנם רבים החושבים שחזיקו את ההיתר מכירה, עשו חוק ממשלתי כביכול שהדבר תופס, אפילו שלא רושמים בטאבו את המכירה הזאת, אבל נתברר שבית המשפט שלהם בכלל לא מתייחס לכך, ודוחה זאת על הסף. במלים אחרות, הם לא מתייחסים. מי בעל הקרקע, מה מכרתם לגוי וכו', בבית משפטם הדבר לא מתקבל בכלל, לא רוצים בכלל לדון בכך, הם לא מקבלים את הדברים האלה, כי הם עושים 'טובה' לרבנות הראשית, כביכול נכתוב שזה חוקי וכו' אבל זה מלים בעלמא.

דבר שני, המכירה עצמה בפועל, היא לא רצינית. התברר כי הרבה אנשים שמוכרים, הם בכלל לא בעלי השדה, הם רק שוכרים את הקרקע או חוכרים, בעל הבית בכלל בחוץ

לארץ. מי שכביכול מוכר אין לו בכלל זכות למכור, כי זה לא שלו.

אפשר לראות זאת בירחון האוצר וחלק נ"ח, וכן בחוברת מוריה האחרונה [תשרי התשפ"ב, מדף ש"מ] במאמרים של הרה"ג ישראל בן משה נר"ו, שהאריך לברר את הנושא, דברים מאד מעניינים.

וכבר אינני מדבר על מה שאני יודע מהשנים האחרונות, שישנם רבים המביאים במשאית סחורה לחנויות, ואומרים 'היתר מכירה', 'היתר מכירה', אבל לא בודקים בכלל, אפילו אין ניירות ואישורים. לא מפקחים. הוא אומר – הנהג – שזה מהיתר מכירה, וזה הכל. בקיצור, זה חוכא ואטלולא.

אין ספק כי שנת השמיטה היא בשנתנו זו התשפ"ב, ולא בשנה הבאה התשפ"ג.

ישנם כאלה שאמרו, כי יש לנו עוד ספק. מי אמר, ששנתנו זאת התשפ"ב היא שנת שמיטה? הרי ישנה מחלוקת, מתי השמיטה. לא התשפ"ב היא שמיטה, אלא התשפ"ג.

הרי הרמב"ם בהלכות שמיטה [פרק י' הלכה ו'] עושה את החשבון, כפי מה שהיה נראה לו, הוא כותב כי שנת שמיטה היא כך וכך, יצא לו שנה מסויימת, אבל אח"כ הוא אומר כי כל הגאונים אמרו שיש בידם קבלה אחרת.

ההבדל בחישוב הוא, האם בשבעים שנות הגלות ואחרי החרבן, היה יובל, או שזה רק ארבעים ותשע, ושנת היובל – כיון שבפועל לא נהג היובל – היא לא בחשבון. אז אם לוקחים את השנה הזאת בחשבון, יוצא שהשמיטה בשנה אחרת. ואם מורידים זאת מהחשבון, יוצא שנה אחרת. ובסופו של דבר, ההבדל הוא שנה אחת. לפי הרמב"ם, שנת התשפ"ג היא שנת שמיטה, ולא שנת התשפ"ב.

אבל הרמב"ם עצמו אומר בסופו של דבר, כי למרות זאת ההלכה למעשה היא כפי שהגאונים אומרים, ושעל זה סומכים. וז"ל, ושנת השמיטה, ידועה היא ומפורסמת אצל הגאונים ואנשי א"י, וכולן לא מנו אלא לשני קרבן, משליכין אותן שבע שבע. ולפי חשבון זה תהי שנה זו שהיא שנת שבע ומאה ואלף

שערי יצחק – השיעור השבועי

הם סומכים על כך. אבל שהוא בעצמו יסמוך על כך ויאכל, אינני יודע. והמקום ברוך הוא ינחנו בעצה טובה, אכי"ר.

המשך בעניין תיבת 'מאה' מלעיל – בפסוק 'הלבן מאה שנה יולד וגו', תשובות לשאלות ידידנו הרב אוהד נהרי הי"ו, כיצד אפשר לשנות את המנהג בקריאה בגלל עדות של זקנים, והלא אין דרכנו כמו האחרים שעושים כך, התייחסות ל"רוב תיגאן" מול "מעטים", הבהרת מרן שליט"א כי אין כוונתו שיקראו כמותו אלא להסביר את קריאתו בלבד, ודוגמאות לכך מעליית שביעי בשב"ק זו (וירא) בקריאת פרשת עקידת יצחק.

היתה לי הפתעה, קיבלתי מכתב חשוב מידידנו הרב אוהד נהרי הי"ו. לא חשבתי שהנושא של 'מאה שנה' יתפוס כך את האנשים, אבל אני רואה שב"ה הציבור שלנו אוהב את המסורת, יש להם 'חלק' [לשון מליצה, 'חלק הדקדוק']. לק"י, יום חמישי לסדר אם נא מצאתי חן, פרשת וירא.

כבר על ההתחלה אני אומר, כי זה לא רק 'מצא חי בעיני', אלא שמחתי מאד לקבל את המכתב הזה, בכדי שהעניין יתלבן.

רק סתם הערה, לצערינו היום האנשים כותבים את התאריך בצד שמאל, אבל עדיף שזה יהיה בצד ימין. צד שמאל, זה בשביל השמאלנים... בשביל הרשעים והגויים. אנחנו צריכים ללכת לצד ימין, וגם החתימה צריכה להיות תמיד בצד ימין. [או באמצע, כפי שמופיע במכתבי מרן שליט"א. העורך]. כמדומני שכבר הערתי על כך [בשיעור מוצש"ק ויקהל התשע"א].

אחלה את פני מו"ר מרן שליט"א, בעיקבות השיעור המאלף במוצש"ק לך לך, בעניין "הלבן מאה שנה יולד". הרב דיבר שהגעיא במי"ם ולא באל"ף, כנגד רוב הספרים (מצ"ב צילום מהספר חקרי לשון לר' אליהו גמליאל – גמדאני).

אחרי הסליחה ונשיקת עפר רגלי מו"ר שליט"א, האם נוכל לשנות את כתבי היד (רובם) מפני מנהג שלא מצוין? הרי זוהי לא דרכנו, אלא דרך אחרים (פרשה משובשה), לשנות את הנעימה שבאותיות או הטעמים

לחרבן, מוצאי שביעית. כך הוא כותב, לגבי השנה שלו. מתי שהוא כתב זאת. ועל זה אנו סומכין, וכפי החשבון זה אנו מורין, לענין מעשרות ושביעית והשמטת כספים. שהקבלה והמעשה, עמודים גדולים בהוראה, ובהן ראוי להיתלות.

אבל, ישנם כאלה אשר פיקפקו על זה, למשל הגר"א כותב [חושן המשפט סימן ס"ט סק"א] שזהו ספק, הדבר אינו ברור. לא הסכימו לגמרי לחשבון הזה. כתב שצריך לצאת ידי הספק יעוש"ב.

בחוברת 'מוריה' האחרונה [גליון תמ"ח, תשרי התשפ"ב, מדף שנ"א], הרה"ג אפרים בוקוולד הי"ו ישב על הנושא הזה, והעלה דבר מעניין. מצאו מצבות עתיקות בעיר צוער, סמוך לזמן הסנהדרין, ורואים כי החשבון שהרמב"ם כותב בסוף עפ"י הגאונים, זהו מה שהיה מקובל מאז ומקדם. הם עושים את החשבון לפי מה שהם כתבו על המצבות, הדבר נתגלה בתקופות האחרונות, והם עושים חשבון לחרבן ולשנת השמיטה.

במלים אחרות, רואים שזה היה מקובל, לא רק בזמן הגאונים והרמב"ם, אלא מדורות עולם. כי מסורת הגאונים, אכן זהו מה שהיה מקובל. ממילא, אי אפשר להחשיב זאת ספק. זה כבר לא ספק. אפשר להחשיב זאת כודאי, כי מדורות עולם כך.

שאלה מהקהל: מי שמתארח אצל אנשים הסומכים על היתר מכירה?

תשובת מרן שליט"א: זאת שאלה קשה. אני לא יודע מה להגיד. הדבר מביך, כיבוד הורים וכו'. אינני יודע.

מה שאני כן יכול להגיד, זה שאם אדם קנה משהו בטעות, הוא לא ידע וכו', ויש אנשים שסומכים בלא"ה על זה, אולי הוא לא חייב לזרוק את הפירות והירקות, והוא יכול לתת להם.

צריך להכניס לאנשים, שיבינו שההיתר הוא חוכא ואטלולא. אינני יודע מה לומר, כמובן אסור שיהיו מכך מריבות. אבל במקרה כזה שאמרנו, הוא לא מכשיל אותם, כי בלאו הכי

מפני המנהג, שכך שמעו מפי זקנים "ואין לשנות", ו"פוק חזי מאי עמא דבר" וכיו"ב. הרי רוב התיגאן (וראה ליפ"ה בתורה קדומה) או הדפוסים, הגעיא היא באל"ף ולא במי"ם (וראה גם בתורת אבות בילקוט שינויים). האם נוכל לשנות את הדקדוק, מפני המנהג שאינו אולי מנהג יחידים? אתמהא! ושוב סליחה מכבוד הרב.

ממני תלמידך השותה בְּצַמָּאָה את דבריך נהרי אהד יצ"ו, רחובות.

כדי להשיב על כך, נתחיל עם החקרי לשון. הספר אמרי לשון, זהו ספר שמחברו עמל ויגע ועשה ב"ה, יש שם הרבה דברים טובים, אבל כבר הערנו בעבר [מוצש"ק משפטים ומוצש"ק ויקרא התשע"ב, מוצש"ק ואתחנן התשע"ג] על כמה נקודות.

לגבי הנושא דידן – הרב אוהד הי"ו שלח לי צילום מהספר – כתוב [בעמ' ט"ל] כך, בחלק מן התיגאן, אין געיא לא באל"ף ולא במי"ם. בקצת תיגאן, יש געיא במי"ם. בשאר תיגאן, ובכל התנכיים, הגעיא באל"ף, לא במי"ם. הוא רושם שם, שש עשרה ספרי תיגאן. וא"כ לכאורה זה הרוב. ישנם קצת, שהגעיא במי"ם, ובשאר זה באל"ף. שש עשרה ספרים.

והוא הנכון יותר, כמשפט הגעיא הקלה, שדינה לבוא בתנועה השלישית הפשוטה (הברה פתוחה) שלפני הטעם. וכאן בגלל המקף, הקמץ שבאל"ף נחשב לתנועה שלישית לפני הטעם, שהרי תיבות המוקפות נחשבות לתיבה אחת. דהיינו, אם נחשיב את המלים 'מאהדשנה' לתיבה אחת, בגלל המקף שזהו חיבור, אם מקיפים זה מסמיך את התיבות, א"כ יוצא שישנן שלוש הברות לפני כן, נָה, שָׁ, אָ, ושם באה הגעיא. אם נחשיב זאת מלה אחת, ונלך אחורה.

והוא מציין תאג אחד נוסף, בתאג (מ"מ) תיבת מאה אינה מוקפת, והיא בפשטא, וטעות היא. זאת סתם טעות.

עוד מישהו שכתב תאג, ועשה מתחת הה"א שופר הולך. בתאג (ד') יש שופר הולך תחת הה"א, והוא שבשתא משני טעמים: א' לעולם

לא ישכון טעם בתיבה מוקפת. ב' לעולם לא ישרת שופר הולך את הפשטא.

ומה שכתב במסורת מדוייקת שהגעיא במי"ם, והביא ראיה מדברי בעל מסורת הקריאה, שכתב בשם הרו"ה – זהו רבי וולף הידנהיים, שהיה מדקדק אשכנזי מפורסם – שלפי הכללים, דין הגעיא להיות במי"ם ולא באל"ף – הרו"ה כותב שזה צריך להיות הפוך, דהיינו מ-אה מלעיל, מעיר על כך בחקרי לשון – אין זה נכון כלל, כי הרו"ה כתב בפירוש במשפטי הטעמים [נ' ע"ב, שער ד' פרק ב'] שהגעיא באל"ף ולא במי"ם, והביא את הפסוק הזה כדוגמא, ואף ציין שיש געיא באל"ף. וזה לשונו, אמנם כשיתום התיבה על נח נסתר – 'בְּשִׁיתוֹם' היינו כשנגמרת, מלשון תם ונשלם – תבוא הגעיא מלרע על מכונה, כמו 'הלבן מאה שנה'. עד כאן.

'בסוף דבריו אדם נתפס'. לכן, אתחיל מכאן, מן הסוף.

אכן במסורת מדוייקת כתב כך, אבל זה לא מעצמו, הוא העלה זאת בשם ספר מסורת הקריאה, להרב יהודה לייב, שהיה ג"כ מדקדק אשכנזי.

הוא הביא בשם הרו"ה שכתב שהגעיא במי"ם, ובעל חקרי לשון מעיר עליו שזה בכלל לא נכון, כי כתוב במפורש בספר משפטי הטעמים הפוך.

אבל, זה כן נכון. והסיבה היא, כי הרו"ה כתב זאת בספר אחר, שהוא לא ראה. והרב אוהד נהרי מדגיש לי את המלים שלו, 'אין זה נכון כלל'.

כבר לפני שנים רבות ראיתי שהדבר כתוב בחומש 'תורת האלהים' של הרו"ה, יש לו שם כמו פירוש 'שום שכל', ושם [בדף קס"ב] הוא כותב בזה"ל, לפי הכללים ההם, דין הגעיא להיות במי"ם, לא באל"ף. שלא כדעת בעל אור תורה. הנה הוא כותב זאת במפורש.

מה שבחקרי לשון הביא בשם הרו"ה בספרו משפטי הטעמים, זה אמת, שם אכן כתוב כך, ושם הוא עשה את הגעיא באל"ף. אבל כאן בחומש 'תורת האלהים', הרו"ה מעיר בעצמו על

שערי יצחק – השיעור השבועי

זה דבר ראשון, כלפי הביטוי הזה [שכ' בספר חקרי לשון]. כי אין מקום לומר, שזה 'לא נכון בכלל'.

החקרי לשון מביא שש עשרה ספרי תיגאן, שכתוב בהם 'מאה' עם געיא באל"ף. ברם חושבני, כי מתוך השש עשרה, צריך להוציא שש. ד', זה לא תימני בכלל, ד' – זה נכתב בעיר דמשק, שבסוריא. אנחנו עכשיו מדברים על תיגאן תימניים, ואתה מביא לי ספר מדמשק? ל', זה לינינגרד, גם זה לא תימני. הוא היה במצרים. ע'2 – זה ממשפחת עיראקי, זהו תאג הובא כנראה מארץ פרס. אמנם זה משהו עתיק, אבל הוא לא מתימן. כת"י ש', מה שהוא כותב, זה בכלל דפוס, זה של ר"מ 'ברויאר' שנפס בזמנינו. מה"ל, זהו אמנם כתב יד תימני, אבל הוא נכתב מלפני מאתיים ועשר שנים בסך הכל. אלו דברים, 'חדשים מקרוב באו'. והאחרון שהביא, משנת תק"ח, זה ג"כ משהו מאוחר, שנדפס מקרוב בשנת תשס"ט. אינני יודע, האם זה נקרא תאג? זה 'דפוס'. מה זה שהוא קורא לכך 'תיגאן'?

מוזר שהוא מכניס אותם לרשימה. מתוך השש עשרה צריך להוציא שש, א"כ נשארו רק עשר. לפני שאמשיך, אומר בדרך אגב עוד הערה. לפי אלה הגורסים 'מאה שנה', ולא 'מאה שנה', למה יש מהם שעשו געיא באות אל"ף? החקרי לשון מסביר, כי זה תנועה שלישית לפני הטעם. יכול להיות. אבל חושבני כי יתירה מכך, הם עשו געיא בכדי שסוף התיבה לא תיבלע, מכיון שהמלים 'מאה שנה' הן מתחברות, זהו כעין שבפסוק [שמות כ"א, ל"ז] **כִּי יִגְנֹב, עוֹשִׂים הַמִּדְקָדְקִים גַּעִיָּא בְּאוֹת כַּאֲלִי, בְּכַדִּי שְׁלֵא תִגִּיד בְּיִגְנוֹב, בְּהַעֲלַמַת הַיּוֹד. לִכֵּן יִשְׁנֵה גַעִיָּא, בְּ–יִגְנוֹב, תִּמְשׁוֹךְ אוֹתוֹ. אוֹתוֹ הַדְּבַר, מֵאָה–שְׁנָה. לִכֵּן הֵם עוֹשִׂים גַּעִיָּא בַּאֲלִי, לְהַרְחִיב קְרִיאתָהּ מֵעַט.**

[ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א העיר כאן בזה"ל, האם אי אפשר לומר שעשו געיא באל"ף, כדי שלא יטעו לומר שיש געיא במי"ם. וכמו שמצינו בעניינים אחרים, כגון קו רפה, עיין

כך בזה"ל, עיין מנחת שי, ועיין מקנה אברם וכו', אבל לפי הכללים ההם, דין הגעיא להיות במ"ם, לא באל"ף, שלא כדעת בעל א"ת. והוא מביא בהמשך, גם מקרא כתיבת יד של נ"ד, הגעיא במ"ם והוא מוקף, וכן במוסרה גדולה וקטנה, ועט סופר ואחרים. אצל כולם, הגעיא במי"ם.

א"כ דבר ראשון, אי אפשר לקבוע בצורה נחושה כזאת, שהדבר אינו נכון. כי העניין הפוך, הדבר נכון ומדויק. אדרבה, כתוב בדיוק מה שהוא כתב בשמו. אבל מה, לכאורה הוא נראה כסותר את עצמו. בספרו משפטי הטעמים הוא כותב שהגעיא באל"ף, ובחומש תורת האלהים הוא כותב שהגעיא במ"ם. אבל למעשה, זאת לא סתירה. ואולי משהו יגיד, שהרו"ה חזר בו, כי חומש תורת האלהים נדפס בשנת תקמ"ז, וספר משפטי הטעמים נדפס אחר כך, בשנת תקנ"ח. א"כ, אולי הוא בסוף חזר בו? אבל, הדבר אינו נכון. כי גם שם בחומש תורת האלהים להרו"ה, הוא הדפיס 'מאה' הגעיא באל"ף, רק בהערה הוא כותב את הדעה שלו, כי נראה לו שזה לא נכון. לפי הכללים נראה לו שהגעיא צריכה להיות באות מי"ם, והוא מביא ראיות לכך. אמנם הוא לא הדפיס בפנים כך, אבל לפי הכללים נראה לו אחרת, וכפי שהסברנו לעיל.

אפשר להוסיף, כי הדבר אינו מוכרח להיות שייך לאותו כלל שכותב בספר חקרי לשון, שיש שלש הברות וכו'. אלא הסיבה היא מכיון שזאת מלה מוקפת, וישנן מלים מוקפות שיש בהן געיות, אלו געיות היוצאות מן הכלל. כגון [שמות ג', כ"א] **וְנִתְּתִי אֶת־חַן הָעַם־הַזֶּה,** [דברים ל"א, ט"ז] **אֱלֹהֵי נְכַר־הָאָרֶץ,** וכן [בראשית ל"ה, כ"ז] **קִבְּרַת־רַחֵם,** [דברים ט"ז, ג'] **תָּאֵסֶף־** עַיִן מִצּוֹת. זוהי כוונת הרו"ה שאמר, כי לפי הכללים, כך צריך להיות. והוא מוסיף ואומר, שזאת לא רק מן הסברא, אלא מביא גם ספרים שכתבו כך.

מה שכתבתי באור ישראל כנראה במאמר על השוא, ובהערת מעכ"ת שם. עכ"ל נר"ו. זה נשמע דבר מיוחד ויפה, אבל מ"מ לענ"ד נ"ד שאני, ולא זו הדרך. יב"ן].

בהמשך הוא העיר, על מי שעשה שופר הולך תחת הה"א, והוא כותב שזה משובש. בכך הוא ודאי צודק, אבל הסיבה הפשוטה ביותר לכך שזה משובש, היא מכיון שאין מקום לשופר הולך תחת הה"א, כי אי אפשר להטעים כאן את הה"א. בזאת בודאי שהכותב ההוא טעה, הוא לא שם לב, או שחשב שאינו צריך לתקן טעות זאת, הקורא יבין לבדו שזה צ"ל מתחת האל"ף. בכל אופן, אכן זהו שיבוש, אבל לא צריכים להגיע אל שני הטעמים שהחקרי לשון כתב שם.

לגופו של עניין, ידידנו הרב אוהד הי"ו טוען, שזאת לא דרפנו, זאת דרך האחרים, זאת הדרך של 'פרשה משובשה' [חומש פרשה מפורשה שהוציאו לאור אב"ן ויע"ה. העורך]. שהם אומרים כי כך המנהג וכו'.

ברצוני לומר, כי בכלל אין קשר בין הדברים. הדבר נכון, שהם טועים בדרך שלהם, כי הם משנים בלי שום בסיס. הם משנים, למרות שאין שום ספר בעולם כפי שהם אומרים. רק ככה המארי שלהם לימד, או שמעו מאיזה זקנים. וכפי שאמרנו, הטעויות שלהם בדרך נובעות מכך שהם מעבירים מפסוק לפסוק. למשל, יש בפסוק 'לזרעך' עם דרבן, ויש 'לזרעך' בלי דרבן, כי הראשון הוא בזקף, והשני ברביע – ולא יכול להיות דרבן, אז הם כותבים, 'לזרעך' מלעיל. וכן בהתחלת ספר ויקרא, מן הבהמה, הם עשו דרבן. איפה יש דרבן? אין בשום ספר דרבן, כי זה טעם רביע. אלא מאי, יש 'מן הבהמה' בפרשת נח, אז הם מערבבים. מי שאינו מדייק, אומר מתוך הזכרון, כי ישנה מלה דומה לזה בפסוק אחר, והוא מכניס זאת לכאן. הוא מערבב, ממקום אחר לפה. או מחוסר ידיעה ברורה, או מכל מיני סיבות. בלי שום בסיס. לגבי זאת, בודאי שהדבר טעות, ולפי דעתי הם יתנו את הדין, על כך שהם מדפיסים את זה בספר. נגיד, אתם חושבים ככה, הכי

הרבה תכתבו הערה מן הצד. אבל להדפיס ככה, 'לע-ברך', בתחילת פרשת נצבים, 'מן ה-בהמה', משנים את הספרים. בעוד מאה שנה, יחשבו ויגידו, הנה, ישנה מסורת כתובה כזאת. ואין דבר כזה. אין שום ספר כזה בעולם. ועיין עוד לגבי עניין זה, בשיעור מוצש"ק ויקרא התשע"ב, משפטים התשע"ב, נצבים התשע"ב, משפטים התשע"ג, ויחי התשע"ח].

שאלה מהקהל [הרב משה שליט"א]: מותר להחזיק את זה בבית הכנסת? זה לא בגדר 'ספר תורה שאינו מוגה'?

תשובת מרן שליט"א: עדיף שלא. שאלת העורך: אבל בתקנון של קהילת אחות אחים בחריש, מרן שליט"א אישר להם זאת? תשובת מרן שליט"א: מדובר בציבור שבודאי לא ישמעו לנו. אז למה לעשות מחלוקת, ואין שום תועלת. מחלוקת גרוע טפי. שאלה מהקהל: הם גם הוסיפו געיות מעצמם? תשובת מרן שליט"א: נכון, זאת גם טעות. ואכמ"ל.

בעת לגופו של העניין, לגבי הטענה שיש כאן לכאורה 'רוב תיגאן', לפי מה שרואים וכו', שאצלם הגעיא באל"ף. אמנם ישנו מיעוט, שאצלם זה 'מ-אה', מלעיל. אבל הרוב – לפי מה שחושבים – עשו געיא באל"ף, או לא עשו כלל, ויוצא שקריאתה מלרע.

אם זאת הנקודה, אזי צריכים לדעת, כי היום בזמנינו אי אפשר לקבוע דברים לפי רוב. והסיבה היא, כי ספרי התיגאן שנשארו בידינו כיום, הם כמה עשרות בודדים. כמה תיגאן נשארו? ממש בודדים. אני מדבר על תיגאן עתיקים, מלפני 400 או 500 או 600 שנה. ישנם רק כמה עשרות. וגם אלה המעיינים היום בספרי התיגאן, הם לא מגיעים לכולם, כי ישנם אנשים שיש להם תיגאן פרטיים והם לא מראים להם את זה. לא רוצים להראות, לא מסכימים להראות. או אף שישכמו, אבל הם לא טרחו להגיע אליהם. בכל העולם זה נמצא. מפוזרים. אבל, הרי אם נעשה חשבון כמה תיגאן היו, הרי בניה הסופר לבדו כתב ארבע מאות תיגאן, כך אומרים. גם אם נגיד שזה 'גוזמא', כפי שאמרנו

שערי יצחק – השיעור השבועי

כדלקמן. הרי למלה 'נא', ישנם שני פירושים. ישנו פירוש שזה מלשון 'עתה', דהיינו מהר מהר, וישנו פירוש שזה לשון בקשה. אז אם זה לשון בקשה, כפי שחז"ל אומרים, רש"י מביא זאת [ד"ה קח נא], אין נא, אלא לשון בקשה. אמר לו, בבקשה ממך, עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לה היה בהן ממש [סנהדרין דף פ"ט]. דהיינו, אה, עד עכשיו עשית תשע נסיונות, אבל יגידו העולם שאין בהם ממש, אבל אם תעמוד בנסיון הזה, זו תהיה הוכחה למפרע. אני מבקש ממך, שתעמוד גם בנסיון הזה, שהוא הכי קשה. אבל יש מפרשים, שזה לשון מהירות, דהיינו תזדרז לעשות זאת לפני ששרה תדע, כי אם שרה תדע היא לא תתן לך. לכן תמהר, 'קח נא את בנך'. חוץ מזה, אפילו בתו של יפתח ביקשה מאביה לפני שיעלה אותה עולה, תן לי שני חדשים שאלך אל ההרים. דהיינו, אל תיפרד ממני כ"כ מהר. אותו הדבר לגבי אברהם, אתה עוד מעט שוחט את יצחק, אל תחכה ותאמר אולי נמתין עוד שבוע או שבועיים, עוד קצת זמן לפני שניפרד. לא ולא. אלא מהר, 'קח נא', תמהר להעלותו לעולה, בלי עיכובים.

לכן אנחנו קוראים זאת ביחד, 'קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק', הכוונה לשון מהירות, [מחברים את 'קח נא' אל ההמשך] בכדי להגיד, שזה לא לשון בקשה אלא לשון מהירות. והם, יגידו הפוך. בנפלאות מתורתך הארכת על כך כמה דפים בס"ד.

כפי שאמרתי לכם, יש לנו הסבר ונימוק על כל דבר ודבר, אבל לא אמרתי לאף אחד שיגיד ככה. אני קורא כך, זאת המסורת שלי מאבא מארי זצ"ל, ואני יודע שברוב הספרים זה לא כך. אבל צריכים להסביר [לענות על השאלה], למה אני הולך אחרי המיעוט?

התשובה היא, שאני לא הולך אחרי המיעוט, אלא ההסבר הוא כדלקמן. לדוגמא, כפי שאתם יודעים, ישנו כלל, ספק ברכות להקל. לפעמים רואים פוסקים, שאינם חוששים לספק, והם אומרים לברך. מה פירוש הדבר? הלא ישנה מחלוקת? אלא התשובה, נכון שיש

בתחילת השיעור לגבי 'אין מספר', כתב 'ארבע מאות תיגאן', גם אם נגיד שהוא לא כתב ארבע מאות, אלא שלוש מאות, מאתיים, מאה. היום בזמנינו, ישנם מהתיגאן שלו, אולי שלוש תורה. חוץ מהנביאים וכתובים. מה שנשאר ממה שהוא כתב. וזה רק הוא, סופר אחד. ומה עם כל הסופרים, וכל התיגאן שכתבו, אלפים ורבבות, אין אותם כיום. וכי מכמה ספרים בודדים, אפשר לדעת מה הרוב ומי המיעוט?

חוץ מזה, אולי הייתי צריך להקדים דבר אחר. האמת היא, שלא אמרתי לאף אחד לקרוא 'מ-אה'. אני רק בסך הכל הסברתי את עצמי, למה אני קורא כך. לא אמרתי, שזה מה שצריך. העלו אותי לעליית 'שביעי', וקראתי 'מ-אה', וכולם באו לשאול, התפלאו למה קראתי 'מ-אה'. רציתי להסביר את עצמי, מדוע אני קורא כך. זאת ה'גירסא דינקותא' שלי. כאשר אני מדבר על הדברים הללו, יש לנו 'מסורת' על כך. לפעמים יש מסורת, אצל מיעוט מן הציבור.

ישנה עוד מסורת מיוחדת רק אצלינו במשפחה, עשיתי רשימה של הדברים הללו, אולם לגבי זה פשיטא שאני לא אומר לאף אחד שיקרא כך.

בשב"ק זו, רציתי לברר משהו, ודיברתי עליו עם הרב יהונתן שבח הי"ו, אז הוא חשב שאני רוצה לומר לו שיקרא כך, כי הוא בדיוק התכוון לעלות השבת 'שביעי'. הוא שאל אותי, הרב רוצה שאני אקרא ככה? המדובר לגבי איך שאנחנו במשפחתנו קוראים ב'פרשת העקידה', בפסוק [בראשית כ"ב, ב'] **קַח־נָא אֶת־בְּנֶךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אַהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק** וגו', בספרים המלה 'קח נא' היא בתלשא ימין, אבל אנחנו קוראים בתלשא שמאל. וכן בסוף אותו פסוק, **אֲשֶׁר־אָמַר אֱלֹהִים**, אצלינו הטפחא אינה במלה 'אשר', אלא במלה 'אומר'.

אגיד לכם בקצרה, דבר אחד, במה נלע"ד בס"ד שתלוי שורש הדברים. לגבי 'קח נא', מי שעושה מעמיד, תלשא ימין, פירושו הוא

מחלוקת, אני מודה שישנה מחלוקת, אבל אותו פוסק אומר, כי יש לו ראיות שהדבר כך, למרות שישנם כאלה המסתפקים. מי שנמצא מן הצד, רואה כי זה אומר כך וזה אומר כך, אז הוא אומר, טוב, אני בעצמי לא יודע, א"כ נצא מן הספק. אבל אחד האומר, אני כן יודע, אני יודע שצריך לברך, אזי אצלי זה לא נחשב ספק.

לאט לאט תבינו, אבל נלך לפי הסדר. ראשית אמרתי, כי לא אמרתי לאף אחד שישנה, אלא רק הסברתי את עצמי.

שאלה מהקהל: אבל למה? אם הדבר נכון, כולם ישנו ויקראו כך.

תשובת מרן שליט"א: שוב הפעם, אני לא יכול להגיד זאת בבטחון, שזה ככה. אני אומר, נראה לי – אם אתה שואל לגבי העניין של 'מ-אה' – נוטה יותר שזה כך, ויש לי ראיות.

רצינו להדפיס את המאמר 'מאה שנה' בחוברת שערי יצחק האחרונה, כתוב שם בחוברת שזה מצורף בסוף, אבל לצערנו בטעות לבסוף הדבר נשכח, הרב שילה הי"ו יצרף את המאמר לחוברת הבאה [מצורף בסוף החוברת]. בכדי להסביר את כל העניין הזה, גם מבחינת הדקדוק, וגם מבחינת הטעמים, לפעמים כאשר יודעים את הטעם אז זה יותר נותן חשק להגיד ככה. נראה לי, לגבי מאה שנה, שצריך להיות כך.

אבל לגבי דברים שהם ממש רק במשפחתנו, שלא מצאו להם חבר, אינני אומר שמישהו יגיד ככה. אם מישהו מעצמו ירצה, שיגיד. אינני אומר שלא. קל וחומר שאני לא מעיר על כך בקריאת התורה, אם מישהו קורא אחרת. משא"כ לגבי חלק הדקדוק, אם מישהו משנה, כגון שקרא [בראשית י"ט, כ'] הלא מצער הוא, אם אמר 'מצער' בקמץ, אנחנו מעירים על כך, לא, צריך לומר 'מצער'. ויש לי מאמר מיוחד על כך. וועיין שיעור מוצש"ק לך לך התשע"ו.

שאלה מהקהל: אבל גם בנ"ד ישנן שתי נוסחאות.

תשובת מרן שליט"א: אכן יש שתי נוסחאות, ויש לו על מה לסמוך. בשביל מה להעיר לו? יש לו על מה לסמוך. לפעמים גם מהרי"ץ כותב, 'בקצת תיגאן כך'. למה הוא מעיר זאת? בשביל מה אתה צריך לכתוב, שכך זה בקצת תיגאן? אלא פירושו, שאם מישהו קרא כך, יש לו על מה לסמוך. לא צריכים להעיר לו. משא"כ אם זה 'בכל התיגאן', אז בסדר. גוערים בו.

שאלה מהקהל: אם יש שינוי של המשמעות? תשובת מרן שליט"א: שם חייב הקורא לחזור. ישנם כאלה שאוהבים תמיד לעשות ההיפך מכולם, 'ונעשה לנו שם', אבל אני לא מדבר על אחד שרוצה לעשות בדיוק הפוך מכולם. כאשר אני עולה לספר תורה, אני יודע שהציבור עלולים להתפלל למה אני קורא כך, אז אני אומר מראש שבמלה הזאת אני עושה שינוי. בכדי שידעו, שזה מכוון, שזה לא שטעיתי.

א"כ ראשית, לא אמרתי לאחרים לקרוא כך. דבר שני, כפי שאמרתי היו אלפי ורבבות תיגאן, וועיין עוד למהרי"ק במרפא לשון פרשת נשוא על פסוק אמור להם, ואי אפשר לדעת היום מי הרוב.

דבר שלישי, זהו מה שאמרתי לגבי מ"ש בחקרי לשון, כי יש להוציא שש תיגאן מהרשימה, א"כ מתוך השש עשרה נשאר רק עשר.

דבר רביעי. אם נגיד שבדברים האלה צריכים ללכת לפי רוב, א"כ כאשר ניקח את רוב החומשים בעולם, רוב התנכ"ים וכו', אזי אנחנו התימנים נישאר במיעוט. הרוב צריך להיות יחסית לרוב העולם, לפי רוב היהודים, לא לפי רוב התימנים. אז אם נלך לפי רוב, אנחנו מיעוט. אלא מה, לא מתייחסים לרוב.

הערה מהקהל: גם הזהב הוא מיעוט. תשובת מרן שליט"א: נכון. לפעמים הדברים הטובים והחשובים, כגון החטים, הם מיעוט. יפה מאד אמרת.

דבר חמישי. הספר הראשון שהדפסתי, עוד בהיותי בחור בישיבת קול תורה בעיקו"ת ירושלים ת"ו, זהו הספר 'תגא דאורייתא' – ואחר כך נדפס גם בתוך ספר תולדות יצחק.

רוב הספרים שמצאו בעזרה, דבריו צ"ב דלכאורה אין מזה ראייה, דבשלמא התם ספרי העזרה היו הספרים היחידים המדוייקים מאד, וע"פ היו מגיהים [עיי' ירושלמי סנהדרין פ"ב הל"ג, רמב"ם פ"ז מהל' ס"ת ב', ובהל' מלכים ב' א', וברש"י במועד קטן י"ח ע"ב, ועיי"ע ס' נשאל דויד יו"ד סי' י"ט] ומשונה אזלינן בתר רובא דידהו. משא"כ בספרים שבידינו, דיש לחוש שמא הרוב נעשה בטעות, שנתפשט כן ע"פ ספר בלתי מדוייק, וצ"ע.

ולפום רהטא חשבתי ליישב ע"פ מה שחקר הגר"ש שקאפ בשערי ישר [שער ג' פ"ד] – זה ישיביש', ישיבתו, למדני – בגדר הא שאמרה תורה לילך אחד רוב דיינים, אם הטעם הוא משום דכיוון דרוב הדיינים אומרים כן מסתמא כיוונו לאמת, או גזירת הכתוב היא לילך אחר הרוב אפי' שהן טועים.

וע"פ הצד האחרון, לכאורה א"ש דב' הרשב"א. ויש לחלק פשוט דאין לדמות רוב דספרי תורה להתם, כיוון רכל התורה שמותיו של הקב"ה, ויש לחשוש דעביד פגימותא בשמא קדישא (כמובא בפתחת הקונטרס) וצ"ע.

ושם בדף ס"ז, הבאתי בשם איגרת הסופר, שהעיר על הרשב"א, כי זאת אינה ראייה. כתבתי שם כך, מצאתי בשם ס' איגרת הסופר שהעיר על דברי הרשב"א הנ"ל (ועל הר"מ המאירי שהביא דבריו בקר"ס מאמר ב' סוף ח"ג) דליכא ראייה מההיא דמסכת סופרים, שהספרים שלנו אפי' אם יהיו מדוקדקים מאד, אין להם ערך לעומת המסורות הגדולות והקדושות שבדקם וחקרם הרמ"ה [וכמו כן י"ל אף בנדון דידן, דמקובל דספרי תימן הם ע"פ ספרו של הרמב"ם שהעתיק מספרו המוגה של בן אשר, כמו שנתבאר לעיל בפרק ראשון], שברוב המחוזות נמשכו לכתוב כדעת הר"מ המאירי ששמעו הלך ונתפרסם, וע"כ כתבו דלא כהרמ"ה עיי"ש.

על כן, אינך יכול להגיד בכל דבר רוב, יש רוב, כי זה לא מה שתמיד מכריע.

כתבתי שם [בדף נ"ה] לגבי שאלה גדולה, מחלוקת לגבי חסרות ויתרות בס"ת. אנחנו דיברנו לעיל לגבי הטעמים והניקוד, דברים קטנים יחסית, הם גדולים לאמיתו של דבר, אבל ישנו דבר יותר חמור, חסרות ויתרות בתורה. זהו כבר דבר, שהס"ת פסול. כגון, **מְעִיֵּנֶת תְּהוֹם רָפָה** [בראשית ז', י"א], **וַיְהִי כָּל יְמֵי נֹחַ** [בראשית ט', כ"ט]. ישנן מחלוקות, בספרי התורה. וזה לא מהיום, זה כבר בדורות הראשונים. לפעמים ישנן חילוקי דעות לגבי תיבה מסויימת, האם היא חסרה או יתירה. מי שיראה במנחת שי, יש המון. אז הכריעו, עפ"י כל מיני ראיות.

שאלו את הרשב"א את השאלה הזאת, והוא אומר ללכת לפי רוב הס"ת. הוא מביא ראייה ממסכת סופרים, שם כתוב כי בעזרה היו שלושה ספרי תורה, והלכו לפי הרוב.

אולם רבים לא מסכימים לכך, כי בעזרה זה רוב הס"ת המדוייקים, אבל היום כשיש לך רוב ס"ת, מי אמר שזה מוסמך? בעזרה רוב הספרים היו כך, אבל יכול להיות שבאיזה מקום הגיע איזה ספר, כולם העתיקו ממנו, והתפשטה טעות עפ"י ספר מסויים. זאת לא ראייה, שכך זה הרוב.

ואולי נוסף, כי בעצם ישנה כאן חקירה למדנית. לכאורה, למה הולכים לפי רוב? מדוע כתבה התורה, [שמות כ"ג, ב'] **אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת**? ישנו צד לומר, כי מסתבר שמה שהרוב אומרים הוא הצודק. אבל יש צד לומר, שזאת גזירת הכתוב, התורה גזרה ללכת אחרי הרוב, גם אם זאת טעות. התורה קובעת, כי אפילו אם זה טעות, זהו מה שצריך לעשות. לא שזה אומר, שזה מברר את האמת במציאות.

הערה מהקהל: האם זה בירור, או הכרעה. תגובת מרן שליט"א: יפה.

כתבתי על כך שם בספר תגא דאורייתא [עמ' 36], [אין זמן כעת לקרוא זאת, מי שיערוך את השיעור יעתיק זאת מהספר], ובעיקרא דמילתא במה שהביא הרשב"א ראייה דאזלינן בתר רוב ס"ת, מהא דמס' סופרים דתיקנו ע"פ

דבר ששי, ידוע דעת הרבה מרבוותא, כי ההלכה ללכת אחרי רוב, אינה אלא כשהם דנו בכך פנים אל פנים, שמעו זה את זה. ואכמ"ל. אסיים בדבר האחרון, השביעי, חושבני כי זאת הראיה הכי חזקה.

באוצר הגאונים על מסכת גטין [חלק התשובות, דף 15] מובא, כי שאלו את אחד הגאונים, כתוב שם **'נשאל גאון וכו',** וסתם גאון זה רב האי גאון, שאלו אותו לגבי נדון בגמרא על איזה שטר, האם גובה מבני חורין או ממשועבדים. השאלה היתה, מכיון שיש נוסחאות כך, ויש נוסחאות אחרת. א"כ מה הדין?

והוא עונה להם [מועתק ללשה"ק], **חייכם אחינו, שגם אצלינו כך הוא, יש שגורסים מבני חורין ויש שגורסין ממשועבדים. מיהו רוב החכמים וכו' גורסים ממשועבדים. יש רוב. ואף על פי כן, כיון שנחלקו בזה הגירסאות שהיו מעיקרא, אין כוח בדבר זה ללכת אחר הרוב וכו'.**

דהיינו, ישנם חילוקי נוסחאות, והרוב גורסים כך וכך, אבל אי אפשר להכריע בכוח זה, זאת אינה סיבה, כיון שמעיקרא ישנן נוסחאות מחולקות, הרוב פה לא קובע.

חושבני כי בס"ד הדברים ברורים. אם יש לרב אוהד הי"ו עוד טענות, הכל בזכותו, ואני שמח שהעניין הזה התלבן והתברר. ומי שירצה

לקרוא **'מאה שנה' מלעיל - שיקרא.** אבל אנחנו לא מעירים על כך, אם קרא מלרע. לגבי דברים שיש בהם חילוקי דעות, לא אמרתי ח"ו 'קבלו דעתי', רק אם מישוהו שואל אותי מה העדיף, אני אומר כי עדיף **'מ-אה' מלעיל.** אבל חס ושלום, הדברים בבחינת אלו ואלו דברי אלהים חיים, ק"ו לגבי דברים שאמרתי כי הם רק משהו אישי שלי, מה שאצלינו במשפחה. אינני מדבר על זה. עניין **'מ-אה' שנה,** זה לא דבר הקשור אלינו דוקא, ברשימה שכתבתי בנפלאות מתורתך פרשת נח לא כללתי את

זה, כי לגבי דבר זה, אפי' מסו"מ כותב להגיד **'מ-אה' מלעיל.** אבל הדבר אינו קשור אלינו. במקרה השתוונו לגבי הנושא הזה, אבל זאת אינה ראיה לגבי דברים אחרים, כי אין קשר. והמקום ברוך הוא יצילנו מכל ספק ומבוכה, וישפיע על כולנו שפע טובה הצלחה וברכה, אכ"ר.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ובמנחת שי כתב בזה"ל, מאה שנה, במקצת ספרים כת"י הטעם באל"ף, ובלא מקף בין שתי המלות, וכן כתב אור תורה שהוא מלרע בכל ספרי ספרד עכ"ל. ולא ידעתי מהו "הטעם" בלא מקף דקאמר מר שראה במקצת ספרים. דלא מסתברא לפום רהטא שהכוונה לגעיא, שהרי הגעיא אינה מכלל הטעמים. ואם הכוונה למארכה, צריך לעיין אם זה מתאים לכללי המשרתים. ועיין בדברינו לעיל פרשת בראשית על פסוק כי שָׁת לִי אֱלֹהִים ד"ה ואעיקרא. ובאור תורה [למהר"ם לונזאנו] שציין המנחת שי, חיפשתי ולא מצאתי מאומה, עד שהקרה ה' לפני ספר אור תורה הנדפס תוך ספרו שתי ידות, והנה שם גם-כן כתוב באותו סגנון, מאה, הטעם באל"ף והוא מלרע בכל ספרי ספרד ע"כ. ברם מדברי הרו"ה ומסורת הקריאה דלקמן ד"ה והיה, וד"ה וכדי, מתבאר דפשיטא להו כי ה"טעם" שכתבו האור תורה והמנחת שי כוונתם למתג:

ומשפט מלה זו דרך-כלל להיות מלרע, דומיא דכתיב והיו ימיו מֵאָה ועשרים שנה (לעיל ו', ג') ויהיו חיי שרה מֵאָה שנה (לקמן כ"ג, א') וטובא דכותייהו. זולת כשהוא נסוג אחור, כגון קלעים מֵאָה אֶרֶץ (שמות כ"ז, י"א) וענשו אותו מֵאָה כֶּסֶף (דברים כ"ב, י"ט) ואחביא מנביאי י"י מֵאָה איש (מלכים'א' י"ח, י"ג. הפטרת כי תשא). וכאן שתיבת שנה שלאחריה מלרע, שלכן לא שייך להיות נסוג אחור, ממילא גם תיבת מאה נשארת כדינה מלרע. לולא מצד אחר, מפני שהיא מוקפת,

מאמר מאה שנה

שורש חילוקי הדעות אם תיבת מֵאָה כאן מלעיל, או מלרע. ולהיכן הכף נוטה * נסוג אחור * אימתי תיבות מוקפות נקראות מלעיל * ארבעה טעמים לקוראים כאן תיבת מֵאָה מלעיל * כשיצר הרע רואה שהוא עומד להינצח, הוא מתגבר מאד להכשיל * שתי תשובות מדוע לידת יצחק נחשבת נס גדול, הרי אברהם ילד כמה אומות אפילו אחרי-כך בהיותו בן מאה וארבעים שנה * יצחק מקור הקדושה * ניקוד צירי נחשב תנועה גדולה אף כשהוא חסר יו"ד * הקב"ה עיכב לידת יצחק, כדי שיוולד בקדושה גדולה * צירי, אינו מוליד יו"ד בהגייתו

מתוך "נפלאות מתורתך" על חומש בראשית (שעודנו בכת"י)

למרן הגאון רבינו יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

בראשית י"ז, י"ז. הַלְבֵן מֵאָה־שָׁנָה. (א) הספרים נחלקים האם תיבת מאה כאן מלעיל, או מלרע. יש שעשו געיא במי"ם, ויש באל"ף, ויש שלא עשו געיא כלל [ופשוט שגם לדידהו התיבה נקראת מלרע כמשפטה, כמו לספרים שעשו געיא באל"ף. ועיין לקמן ד"ה ומשפט, וד"ה ובתורת]. וכן המנהגים חלוקים בדבר, כנזכר גם בילקוט שינויי נוסחאות

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,
נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא
כל משאלות ליבם לטובה, אכ"ר.

לפי שאז מצויות תיבות רבות מלעיל על-דרך
הזרות, כגון בנימן אחיו (לקמן מ"ה, י"ד) הָעָרִים

שבסוף חומש תורת אבות דף י"ח, ובתורה
קדומה:

האלה (דברים י"ט, ה'). עיין חלק הדקדוק ובדברינו (שם) אלהי נְכַרְהָרֶץ (שם ל"א, ט"ז) וטובא דכותייהו :

ב) וכיון שגם התיגאן כתיי דידן חלוקים בדבר, ואין אנו יודעים איך כתוב בנדון דידן בכתר בך אשר להכריע ביניהם על פיו. הלכך דְעַבִּיד קָמַר עֵבִיד, ודעביד כמר עביד, עד יערה עלינו רוח ממרום. ואני הקטן נוהג לקרותה מלעיל, לפי שכך קיבלתי מגירסא דינקותא מפי אמו"ר זצ"ל, ובדקתי ומצאתי כך עתה גם בתאג המדוייק שכתב הר"י חאזי **מָאָה שנה**, וכן שמעתי מכמה בקיאים :

שוב ראיתי שכן כתב מהר"ח קורח בקיצור, בהגהותיו על פי התיגאן כתיי שלפניו, שנדפסו תוך חלק הדקדוק בחומש מהדורת חסיד הכוללת פירוש צדה לדרך דף ל"ב סוף ע"ב בזה"ל, **מאה** מלעיל ע"כ. וכן הוא בכתר תורה עם חמשים פירושים דף ק"ג, אלא ששם נדפס בטעות מלה, במקום **מאה**. ובהוצאות אחרות נשמטה הערה זו לגמרי, כנראה בשגגה :

ומלבד הטעם הדקדוקי מפני המקף כדבר האמור לעיל ד"ה ומשפט, עוד יש ליתן טעם לכך שהדבר נועד כדי להגדיל ולהרחיב את ההתפעלות והפליאה מן הנס הגדול הזה, כדפירש רש"י שהיא תמיהה קיימת, כי אמר אברהם בלבו, הִנְעֵשָׂה חֶסֶד זֶה לְאַחֵר, מה שהקב"ה עושה לי. **ואם שרה הבת תשעים שנה** היתה כדאי לילד. ואעפ"י שהדורות הראשונים היו מולידין בני חמש מאות שנה, בימי אברהם נתמעטו השנים כבר ובא תשותכח בעולם יעו"ש. ומִסְתַּמָּא יש בזה עוד פליאות וסתרי חכמה, יאיר עינינו בהם בקרוב תולה ארץ על בלימה. ועיין לקמן מִד"ה ומתוקה :

ג) והיה אפשר להעלות על הדעת שלפי שיטת הנוהגים בקהילותינו לקרוא מלעיל את התיבות המוקפות, כגון מקנת־כסף (שמות י"ב, מ"ד) מגביהים את המי"ם, תגמלו־זאת (דברים ל"ב, ו') מגביהים את התי"ו, וכל כי האיי גוונא, ממילא הוא הדין בנדון דידן, ר"ל אפילו לספרים שלא עשו בה געיא. ואכן כך סבר וכתב במסו"מ בזה"ל, תיבת **מאה** מלעיל, מטעם שהיא במקף. ואתי שפיר לפי הסכמת הרבנים בבית דינו שלהר"ר יוסף קארה זצ"ל וכו'. ועוד, דבכמה תיגאן ישנים יש געיא תחת המי"ם. וכן ראיתי להר"ר יהודה ליב ז"ל בספרו מסורת הקריאה שכן הביא וזה לשונו לענייננו, **מאה שנה** וכו', הרוו"ה כתב דלפי הכללים, דין המתג (הגעיא) להיות במי"ם ולא באל"ף, שלא כדעת בעל אור תורה. גם במקרא כתיבת יד שלשנת (נ"ר) [נ"ד], המתג הוא במי"ם, והוא במקף עכ"ל. וכן המנהג בקריאתה, ואין לשנות ע"כ. אך היודע יודע והמבין מבין דלא שייך הדבר בנדון דידן, זולת אם במציאות תיכתב געיא בספרים, וכאשר הרחבנו בס"ד לעיל בפרשת נח על פסוק תִּקְחֶלֶךְ ד"ה ולעני"ד :

וכדי שלא יחשוב המעיין דמה שכתב מסורת הקריאה בשם הרוו"ה **דלפי הכללים** דין הגעיא להיות במי"ם, המְכוּוֹן הוא לעניין זה דלעיל נחם

אחד העיר כאן בזה"ל, משמע שכוונת מעכ"ת לעניין דלעיל בשם מסו"מ שתיבת **מאה** מלעיל מטעם שהיא במקף, וכמו שנראה גס"ן מדסיים מעכ"ת אין זכר וכו' שתיבות מוקפות נקראות מלעיל. אך הלא גם המסו"מ לא נתכוון לכך, רק הביא דברי מסורת הקריאה בשם הרוו"ה לחזק מה שהוסיף דבכמה תיגאן ישנים יש געיא תחת המי"ם, עכ"ל נר"ו. ואכן בעבור זה שפִּלְתִּי את ידי לכתוב בלישנא דמשתמע לתרי אנפין, מלבד מה שלא יתכן הדבר כיון שלפי קוצר ידיעתי אין זכר ואפילו שמץ רמז בספריהם ולא בספרי שאר המדקדקים ראשונים ואחרונים שתיבות מוקפות נקראות מלעיל, וממילא על כרחנו כוונתם בזה לגעיות הזרות הנכתבות בספרים בתיבות המוקפות, כמ"ש בס"ד מסברא דנפשאי לעיל ד"ה ומשפט, אַבְאָר בס"ד בעליל כי עיינתי בגוף דברי הרוו"ה וראיתי שהדבר אכן יוצא כך מפורש מתוכם. אלא שדבר זה אינו נזכר בספרו עין הקורא שבחומש מאור עינים, עד שביקשתי אחריו ומצאתיהו בספרו שׁוֹם שְׁכָל שבחומש תורת האלהים דף קס"ב ע"ב וז"ל, **מאה שנה**, עיין מנחת שי [וכבר העלינו דבריו לעיל ד"ה ובמנחת. יב"ן]. ועיין מקנה אברם בדיני הגעיות הפשוטות דרך אחד עשר, ובטוב טעם פרק ז' בדין מתגי הסמוכים, **ולפי הכללים** ההם דין הגעיא להיות במי"ם לא באל"ף, שלא כדעת בעל אור תורה. גם במקרא כתיי שלני"ד הגעיא במי"ם, והוא מוקף. וכן במוסרה גדולה וקטנה ועט סופר ואחרים עכ"ל :

וזה"לך לשון ספר מקנה אברם (דבלמש) שציון, והוא בדף ק"מ סוף ע"ב, הָאֲחַדְעֶשֶׂר, כל תיבה שמשפטה מלרע, אם טעמה מקף, וסמוך לה תיבה שאין בראשה שוא ולא דגש, התיבה ההיא הראשונה תעמוד מלעיל בגעייתה, כמו הָעָרִים־האלה (דברים י"ט, ה'), כי משפט הערים להיות מלרע, ופה מלעיל, בהיות טעם מקף בה סמוך למלת האלה שאין בראשה לא שוא ולא דגש, כי אם פתח ההי"א שהיא רפה יעו"ש. וכוונתו לגעיא שבעי"ן ולא בהי"א, כפי שהוא בספרים המדוייקים, אלא שהמדפיס שם לא דק, כמו הרבה עניינים ששיבש שם :

ואציג לפניך גם לשון ספר טוב טעם (להר"א בחור) שציון הרוו"ה, וזהו. **מתגי הסמוכים**, כל תיבה שלישתי תנועות בלי שוא ודגש שדינה מלרע, והיא סמוכה במקף אל תיבה שטעמה באות השני, יבוא מתג תחת התנועה הראשונה שלמלה המוקפת, כמו קִבְּרַת־רַחֵל (לקמן ל"ה, כ') תִּאֲכַלְעֲלִיו מצות (דברים ט"ז, ג') מִעַס־פְּרָעָה (שמות י"א, ח') ונשל גֹּזִים־רַבִּים (דברים ז', א') אלהי נְכַרְהָרֶץ (שם ל"א, ט"ז) ודומיהן רבים עכ"ל. והנה הדברים ברורים ומאירים :

ד) גם יש להעיר על מה שסיים במסו"מ שאין לשנות, שלפעני"ד אולי אין הכי נמי למי שנוהגים כך. אבל להנוהגים בהיפך, מי שֵׁם פֶּה להורותם בהיפך, וכלשכן שלא לגעור בהם בעת קריאת ספר תורה, מאחר שאין לנו הכרע ברור לדעת איזה הדרך ישפָּרְאוּר. ואף שכתב הרוו"ה דלפי הכללים דין הגעיא להיות במי"ם, כדבר האמור, מכל-

שערי יצחק – השיעור השבועי

והתגבר עליו מאד היצר הרע להכשילו, בראותו כי כלתה אליו הרעה ועומד להיות מנוצח. ולא היה אפשר להינצל ממנו בדרך הטבע, כי אם בדרך נס. ועל כן היה נחשב זה לנס, אעפ"י שפעם אחרת אין זה בגדר נס כלל עכ"ל:

ועל פי זה כתב בדברי יואל שם ובדף קס"ה ליישב כמה מילי תמיהי דמדכרי המפרשים, ואחת מהן הנוגעת לנדון דידן מאי דאשכחן שלידת יצחק אבינו ע"ה נחשבת לנס גדול שלא כטבע, לאברהם אבינו ע"ה שהיה כבר זקן בן **מאה שנה**. ואברהם אבינו ע"ה עצמו כשנתבשר מפי הקב"ה על בשורת לידת יצחק, היה תמיה על הדבר ואמר **הלבן מאה שנה יולד**. ולבסוף מצינו דכמו ארבעים שנה לאחר מכן, ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה (לקמן כ"ה, א') והוליד עוד כמה אומות, ולא מצינו בשום מקום שיהיה נחשב זה לאיזה נס ופלא. ולכאורה צריך ביאור וכי משוא פנים יש בדבר. [קיצר כאן, והרחיב בדברי יואל מועדים ב' סוכה דף קס"ח ד"ה ותו בזה"ל, לפי סדר הכתוב, היה זה לאחר נישואי יצחק, שהיה בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה. ואיתא בבראשית רבה סוף פרשה ס', אמר רבי יודן, לימדתך תורה שאם יהיה לאדם בנים גדולים, יהיה משיאן תחילה, ואחר כך הוא נושא אשה. ממי אתה למד, מאברהם. בתחילה וביאה יצחק האהלה שרה אמו (לקמן כ"ד, ס"ז), ואחר כך ויוסף אברהם ויקח אשה. הרי שכבר היה אברהם אבינו ע"ה אז יותר מבן מאה וארבעים שנה. ולכאורה הלא זה נס יותר גדול שבן מאה וארבעים יוליד, ולא מצינו בשום מקום שהיתה לידת אותן האומות בדרך נס ופלא, ושהיה איזה תמיהה בדבר בעיני שום אדם. גם לא מצינו בשום מקום שיהיו ליצני הדור מערערים בלידתן לומר שנתעברה קטורה מאיש אחר, ולא הוצרך הקב"ה לצור קלסתר פניהם דומה לאברהם. וכאן אצל לידת יצחק, שהיה אברהם אבינו ע"ה בן מאה שנה, היתה תמיהה רבתא בדבר, **הלבן מאה שנה יולד**, והוצרך הקב"ה לצור קלסתר פניו של יצחק כדי להראות שהוא בן אברהם, ולכאורה הלא דבר הוא יעו"ש. יב"ן]:

אמנם על פי הנזכר לעיל מובן היטב. דהנה כל אותן האומות, לא נשתלשל מהם כח הקדושה כלל, והיו כולם מצד הסטרא אחרא. ואעפ"י שעשה אברהם אבינו ע"ה כל זאת על פי הדיבור, שהיה בהכרח להביא לעולם את כל אותן אומות הרשעים, בבחינת קליפה קדמה לפרי, ועוד מטעמים הכמוסים לפניו יתברך שמו, אשר עמקו מחשבותיו. מכל"מקום לא התגבר השטן למנוע הולדתן, דהוה ניחא ליה בהכי. על כן לא נחשב זה לנס, דהולדת הזקן ימצא לפעמים גם בטבע [עיין בראשית רבה פרשה מ"ז אות ג' שאמרו על נדון דידן, האיש אינו מזקין. יב"ן]. מה שאין כן לידת יצחק אבינו ע"ה שהיה מקור הקדושה, וגם שעל ידו היתה השתלשלות כל בית ישראל, על זה היתה התגברות השטן גדולה מאד למנוע זאת, כי ידע שעלידי זה הוא עתיד להיות מנוצח לגמרי, לכן שפיר נחשב זה לנס גדול יעו"ש"ב:

ו) וכבר כתב כן בספר קדושת יום טוב בדרושו לסוכות אות י"ג (וציין הוא עצמו אליו, בדברי יואל סוכה (הנזכר לעיל ד"ה ועל) בדף קע"א ד"ה ואתי שפיר) וז"ל, תמהתי מאד לכאורה על הא דמצינו בתורתנו הקדושה כאשר בישר הקב"ה

מקום ידוע כי לעולם בכל הכללים ישנם היוצאים מן הכלל. והעיקר תלוי במסורת הספרים. אמנם הרווחנו מדבריו למי שאין להם מנהג ידוע בזה, דעדיף לגעות במי"ם:

אגב שעיינתי שם בספרו שום שכל, ראיתי שכתב קודם לענייננו בזה"ל, **הַלְבָן**, הה"א מתוג מבחוץ [דהיינו לפני ניקוד הפתח. יב"ן] במקרא כת"י, וכן כל ה"א השאלה והתימה הפתוחה מתוגה מבחוץ, להורות כי הפתח מקום שוא וכו' יעו"ש. ויש להעיר דעל"כ לפנים בספרים שלנו אינו כן:

ובתורת אבות שציינתי לעיל (ד"ה הספרים) כתב דאליבא דהספרים שעשו הגעיא תחת האל"ף **מֵאָה־שְׁנָה**, הרי זה מורה שאין לגעות במי"ם גם לאלו הגועים מעט במקף יעו"ש. נראה שהבין דלמטרה זו גופא עשאוה באל"ף, דהוא לאפוקי מן המי"ם. ואפילו אם תמצוי לומר שאינו כן, מכל"מ מקום סוף סוף אין לגעות פעמיים באותה תיבה. אבל לעני"ד אינו מוכרח, כי הם יכולים לומר שהגעיא באל"ף באה להורות על הרחבת הקמץ, על"דרך תיבות נוספות דכוותה, כמו שהבאנו בס"ד לעיל בפרשת בראשית על פסוק כי שְׁתִּלִּי שכן היא מוכרחת להיכתב. מה שאין כן הגעיא שבמי"ם שהקורא צריך להבין אותה מאליו, כמו בשאר תיבות לדידהו, ואס"כ תרוייהו איתניהו:

קנצי למלין, שנשאר הדבר תלוי במחלוקת אם תיבת **מאה** כאן מלעיל או מלרע. הלכך במקום שאין מנהג ידוע ומוסכם, אין לגעור בקוראים הן כך והן כך, הגם שהכפ נוסה יותר שהיא מלעיל, וכן נוהג אני הקטן. ויגער י"י בד השטן:

ה) ומתוקה מדבש ותערב לחֲכֵנו הקריאה הזאת, כשנדע גס"כ שורש הטעם לכך, שזכינו אליו בחסדי אֵל עליון, אחרי כתיבת כל הדברים דלעיל, והוא בהקדים הקדמה אחת אמיתית הנלמדת מהא דתנן בפרק ה' דאבות משנה ד', עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית"המקדש, ואחד מהם שלא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. וכתב על זה התוספות יום טוב בשם מדרש שמואל בשם החסיד ז"ל, יש מי שהקשה וְלִמָּה יֵאָרֵעַ לוֹ קָרִי [פתח בוא"ו החיבור וְלִמָּה, להורות ששאלה זו צריכה להישאל תכף ומיד תוך כדי דיבור, על"דרך שביארנו בס"ד להלן פרשת כי תשא על פסוק פסל"ך. יב"ן], אחר שהיו מזרזין אותו כל שבעת הימים, והוא בטהרה כל היום ההוא, וזקני העם כל הלילה לא יחשו מלזרזו. והתשובה, כי יצר הטוב ויצר הרע מתקוטטים זה עם זה כשני אויבים. וכשאחד מהם קרוב להיות מנוצח, יתחזק על עמדו בראותו כי כלתה אליו הרעה וכו'. ולזה היה קרוב מאד להיות הכהן בעל קרי עכ"ל. וביאר בדברי יואל (טייטלבוים) מועדים ד' חנוכה דף קס"ד, לפי שהכהן הגדול על"ידי עבודתו ביום הקדוש והנורא, שהיה נכנס לפני ולפנים ומכפר בעד כל ישראל, היה לוחם עם כוחות הטומאה והסטרא אחרא, והיה מנצח לכל המקטרגים. וכאשר זכה לצאת בשלום מן הקודש, היה זוכה ומזכה לכל ישראל עמו. לכן היתה אז המלחמה היותר חזקה וקשה,

דין שמדובר על יצחק, לפי שהוא מקור הקדושה. גם בעצם משיכת קריאת המי"ם, נרמזת השתלשלות כל דורות בית ישראל מיצחק אבינו, ואף בצורת כתיבת הגעיא שהיא קו משוך :

ז) עוד יש לומר טעם שני שהאיר בו השי"ת את עיני לוי"ד נעלמת זו, שנרמז בה יצר הרע, ללמדנו הטעם שעייכב הקב"ה מילתו של אברהם אבינו ע"ה עד היותו בן תשעים ותשע שנה, כדי שיוולד יצחק מטיפה שלקדושה, מה שאין כן ישמעאל. וכדפירשו לנו חז"ל בבראשית רבה פרשה מ"ו אות ב' ואם תאמר היה לו לימול בן שמונים וחמש שנה, בשעה שנדבר עמו בין הבתרים. אלא כדי שיצא יצחק מטיפה קדושה. וימול בן שמונים ושש שנים, בשעה שנולד ישמעאל. אמר ריש לקיש, קנמון זה [פירוש עץ בושם טוב, שריחו חזק. והוסיף בעץ יוסף, שהצדיקים נמשלו לבשמים וכו' יעו"ש. יב"ן] אני מעמיד בעולם וכו' משנצר דמו משבטל יצרו משבטלה תאותו (משנקשר) [צ"ל משנקרש, עיין רד"ל ועץ יוסף. יב"ן] דמו וכו' יעו"ש ובמפרשים :

ובמדרש תלפיות ענף יצחק דף רט"ו ע"א הביא בזה דברי הרב אלשיך, על מה שאמרו רז"ל למה נולד יצחק למאה שנה, משנצר דמו משבטל יצר הרע. ופירש הוא ז"ל שידע הקב"ה שיהיה יצחק עולה תמימה ויקרב לפניו, וקרוב נפסל במחשבה זרה, ופן חס ושלום יפגע יצר הרע באברהם ויחשוב איזו מחשבה זרה בזיווגו עם אשתו. לכך משבטל יצר הרע נולד יצחק, כדי שיהיה עולה תמימה בלי מחשבה זרה ע"כ :

וחיפשתי בספר תורת משה למהר"ם אלשיך, ומצאתי שכתב בזה בכמה מקומות. אמנם כמעט כדברים האלה שהעלה משמו המדרש תלפיות, לא נמצא אלא שם בפרשת וירא על פסוק ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם וגוי' (לקמן כ"ב, א') וז"ל, על יְחִסּוּ יתברך הנסיון לאברהם לאמר נסה את אברהם, עם היות כי גם גדול היה נסיון יצחק גם הוא, והיה מהראוי שיאמרנסה את אברהם ואת יצחק וכו' אפשר לאמר במאמרם ז"ל בבראשית רבה על הולדת יצחק בהיות אברהם בן מאה שנה, שאמר הקב"ה קנמון אני מעמיד בעולם משבוטל יצרו משבוטלה תאותו משנצר דמו משנקשר דמו וכו'. והוא כי למה שהיה עתיד יצחק להיות קדוש עולה תמימה, ונפסל במחשבה, על כן לא הוציאו הוא יתברך לעולם אלא שלא עלידי יצר הרע, כי כבר בוטל יצרו של אברהם ותאותו ודמו, באופן לא ימצא מקום היצר הרע למשול בו. ואס"כ איפא אמור מעתה איזה הדרך ימשול היצר הרע ביצחק לְמָאן, אם גם בהולדתו נעשה גופו בלי יצר הרע בעבור כן, ואס"כ איפא לא יתייחס הנסיון כי אם באברהם יעו"ש. וכנראה בעל מדרש תלפיות הוסיף מדנפשיה דרך ביאור. ועיין עוד בפירושו של מהר"ם אלשיך הנקרא מראות הצובאות על פסוק (יהושע כ"ד, ג') ואקח את אביכם את אברהם וגוי' ואתן לו את יצחק. ובדברינו לקמן פרשת ויחי על

לאברהם אבינו ע"ה שיוולד לו יצחק בנו, ותמה אברהם מאד ויאמר הלבן מאה שנה יולד, וכמה הפליגו בזה אשר יצחק אבינו ע"ה נולד לאברהם לזקנותו בן מאה שנה, כאילו הוא יוצא מגדר הטבעי. והלא מצינו כי לאחר שנשא יצחק אשה, והיה אברהם אבינו ע"ה בן מאה וארבעים שנה, אז ויוסף אברהם ויקח אשה, והוליד כמה בנים, כמו שנאמר בתורתנו הקדושה, ולא היה בזה שום תמיהה ופליאה כלל, ולא מצינו שהיה לאברהם אבינו ע"ה חידוש על זה. שוב הראוני כי כבר הרגיש בזה הרמב"ן בפירושו על התורה פרשת (וירא) [לך-לך], יעו"ש מה שתירץ [מובא לקמן ד"ה ומועיל. יב"ן]. אמנם נראה לי בזה דודאי מצינו דגם זקן יוכל להוליד, ואין זה יוצא מגדר היקש הטבעי כל"כ. הן אמת דזה לא שכיח כל"כ, אבל חידוש גדול מאד לא היה כל"כ. אבל עיקר הרבותא היא בלידת יצחק משרה הנביאה הצדקת זרע קודש מהזיווג הנבחר והמקודש, אשר על ידו נשתלשלה אומה הקדושה, ישראל עם ה'. וכבר דיברו בקדשם הספרים הקדושים, אשר לעומת קדושה גדולה כזאת תעמוד הסטרא אחרא לשטנה, שלא להניח דבר כזה, כמו שכתב הרב בליקוטי איוב. ובפרט כיון דגם על פי הטבע על-כלפנים על פי הרוב היה קשה להוליד בן לבן מאה שנה, דאין שכיח כל"כ. אס"כ בודאי היה זה חידוש גדול ופלא, שאעפ"כ יולד לאברהם אבינו ע"ה יצחק בנו, והיה מהפלא מתמים דעים להעמיד מאברהם דור קדוש עלידי יצחק. וזה היה הפלא גם בעיני אברהם אבינו ע"ה. אבל מה שנולדו לאברהם אחר"כ בנים מקטורה, אשר לא נחשבו בין זרע ישראל עם הנבחר, כמו שאמר הכתוב (לקמן כ"ה, ו') (וישלח אברהם) [ולבני הפילגשים וגוי' נתן אברהם מתנות וישלחם] וגוי', כמו שפירש רש"י, אס"כ על תולדות כאלו בודאי גם הסטרא אחרא הסכים. אס"כ באמת אין לך בו [אלא] חידוש, והחידוש היה בלידת יצחק, כי טוב הוא, ולעומת זה בידוע שהרע ישנא את הטוב ולוחם נגדו כידוע יעו"ש :

מהשתא האיר וזרח לנו טעם נפלא לקריאת מֵאָה שנה המי"ם געי, לפי שעלידי זה ניכרת ובוולטת תנועת הַצִּירִי שאינה תנועה קטנה אלא תנועה גדולה, דהיינו כאילו נוספה יו"ד מֵאָה [דהיינו שהנה ידוע כי ניקוד צִירִי נחשב תנועה גדולה אף כשהוא חסר יו"ד מה שאין כן הַחִירֶק, כמפורש בספרי המדקדקים, וכגון שיתבאר למעיין במכלול רד"ק בתחילת שער הניקוד (ליק ה'תרכ"ב) דף קל"ו ע"א. ובהדיא כתב המפרש שם אות ה' וז"ל, החירק והצירי מושכות עמהן יו"ד. אצל החירק כתובה היו"ד תמיד, כי חירק בלא יו"ד היא תנועה קטנה. אבל הצירי מצאנו לפעמים עם יו"ד ולפעמים בלא יו"ד, ויהיה א' כאילו כתוב אִי ביו"ד יעו"ש. ובנדון דידן שמצטרף לצירי געיא, הוא נרגש טפין] אף שהיא נעלמת בקריאה, מכלמקום היא נרגשת כמו מרחוק (מה שנקרא כיום נשמע בְּרָקָע) לרמוז האות הראשונה של יצחק. לומר לך שתמיהה זו הלבן מאה שנה יולד אינה אלא בנדון

פסוק ויאמר השבעה לי מד"ה ולחידוד :

ח) והרווחנו מזה על-כלפנים עוד טעם להיות תיבת **מֵאָה שנה** מלעיל, קרוב לדרך שסללנו תחילה ד"ה מהשתא, שעלידי זה נוספה כמו יו"ד נעלמת **מֵיָאָה** לרמוז שהמתין הקב"ה לגיל מאה, כיון שעכשיו בטל מאברהם יצר הרע, כמו היו"ד הזו שבטלה ונעלמה, כי אינה יוצאה במבטא, ר"ל שאין אומרים מֵיָאָה כידוע :

וליתר ביאור אביא מלשון ספר אם למקרא ולמסורת (אשדוד ה'תשע"ג) מאת ידידי הרב ניסן שרוני נר"ו בפרק ג' סעיף ז' וזהו, מנהג התימנים והספרדים שאין הצירי מוליד יו"ד בהגייתו, כמו שיש - כוונתו לאשכנזים. יב"ן - טועים לומר כגון תִּשָּׁע במקום תִּשְׁע. אך קריאתו ארוכה מן הסגול, מפני היותו תנועה גדולה. וגם כשיש יו"ד אחר הצירי, היא נחה ואינה נשמעת במבטא. לדוגמא, אמריפי, אלהינו, אִיפָה, נקראים כאילו כתוב אמרהפי, אלהנו, אִפָה. וכמו כשיש יו"ד אחרי חירק, שהיא נחה ואינה נשמעת במבטא. ודבר זה פשוט אצל כל הספרדים והתימנים, ויש כמה ראיות למנהגם, כגון שאותיות בג"ד כפ"ת אחרי מלה שמסתיימת בצירי ויו"ד, נמצאות במקרא רפויות כדין נח נסתר. ועוד שבגמרא ברכות דף טו : מנו בקרית שמע את כל הדבקים שהם אות זהה, ולא הזכירו את המלים (במדבר ט"ו, ל"ח) בני ישראל יעו"ש :

ומועיל לנו הטעם השני, אליבא דהרמב"ן, מאחר שלפי דבריו אין מקום כלל לשורש הטעם הראשון. שכן הוא פירש בזה"ל, **הלבן מאה שנה יולד**, אין הפלא בבן מאה שנה שיוליד, כי האנשים יולידו כל ימי היות בהם הליחה, בני תשעים ובני מאה, גם בדורות האלה, אף כי בימי אברהם שלא עברו מימיו פי השנים. והנה אחרי זה ארבעים שנה הוליד בנים רבים מקטורה. אבל אמר **הלבן מאה שנה**, שלא הוליד בבחרותו מן האשה הזאת, יוליד ממנה עתה אחרי מאה ואחרי תשעים שפסק ממנה ארח נשים וכו' ע"כ. ועיין עוד בחידושי הרש"כ (מה"ר שלום כ"ר) על פסוק ויוסף אברהם וגו' מדף נ"ז :

ושני טעמים הללו שהם על-דרך הדרש, לקריאת תיבת **מֵאָה** כאן מלעיל, המה מצטרפים ונוספים על הטעם לפי הדקדוק שהקדמנו לעיל (ד"ה ומשפט, ומד"ה וכדי), ועל הטעם כדי להגדיל ההתפעלות וכו' (כדלעיל ד"ה ומלבד). נמצאו בידינו **ארבעה טעמים** לפתגמא דנא. תורת י"י תמימה משיבת נפש, עדות י"י נאמנה :